

Llibres i lliure comerç a la Barcelona moderna: els conflictes entre l'impressor Rafael Figueró i la confraria dels llibreters (1671-1711)*

Books and free trade in early-modern Barcelona: the conflicts between masterprinter Rafael Figueró and the city's booksellers (1671-1711)

per Xevi Camprubí

RESUM:

Barcelona fou durant la segona meitat del segle XVII i principi del XVIII l'escenari d'un apassionat conflicte entre els llibreters i els impressors d'aquesta ciutat. Els primers, gràcies al poder que els conferien les seves ordinacions i privilegis, ostentaven el monopoli de la venda pública de llibres, a la vegada que no renunciaven a envair l'espai dels impressors, amb l'obertura de tallers tipogràfics propis. Els impressors, sense una confraria amb caràcter polític i uns privilegis semblants, no podien esquivar la prohibició de vendre llibres ni evitar que els llibreters tinguessin impremta. Amb l'impressor Rafael Figueró al capdavant van intentar, sense èxit, capgirar la situació a través de les vies política, administrativa i també judicial.

PARAULES CLAU:

Impremta, llibreters, lliure comerç, confraries i oficis, Rafael Figueró.

ABSTRACT:

Barcelona was the scene of a bitter conflict between booksellers and printers in the second half of the seventeenth and the first years of the eighteenth century. Thanks to their privileges, the booksellers had a monopoly over the public sale of books, while they did not hesitate to invade the printers' own space by opening their own printing offices. Lacking a proper guild with political clout and similar privileges, the printers could neither get round the prohibition to sell books nor prevent booksellers from having their own presses. Headed by masterprinter Rafael Figueró, they tried for a while to reverse the situation through political, administrative and legal means, but without success.

KEY WORDS:

Printing, booksellers, free trade, brotherhoods and guilds, Rafael Figueró.

El sastre Miquel Raurell caminava pel carrer de la Bòria de Barcelona un dia de novembre de 1677 amb un grapat de papers impresos sota el braç quan, tot d'una, un home s'abraonà sobre ell i els hi prengué d'una revolada. Raurell acabava de comprar uns quants salms no gaire lluny d'allí, a la impremta de Rafael Figueró, al carrer dels

* Aquest article s'emmarca en la tesi doctoral titulada *L'impressor Rafael Figueró (1642-1726) i la premsa a la Catalunya del seu temps*, en procés d'elaboració, dirigida pel professor Agustí Alcoberro. En relació amb aquesta recerca es pot veure: A. ALCOBERRO, M. CAMPABADAL i X. CAMPRUBÍ, *El setge de Barcelona, 1713-1714. Diario del sitio y defensa de Barcelona*, València, Tres i Quatre, 2008.

Cotoners. Tan bon punt els hi hagué venut, l'impressor sospità que alguna cosa no anava bé, ja que, com més tard va reflectir un notari, «després de haver venut dits salms a dit Raurell, li és anat de darrera dit Figueró fins en lo carrer de la Bòria ahont violentament los y ha llevats y se'ls ne ha tornats aportar».¹ Conscientment, amb aquella venda, Figueró havia incomplert un acord signat uns anys abans amb la confraria dels llibreters de Barcelona, que li impedia vendre salms i beceroles amb el segell distintiu dels llibreters. Per això, poc després d'aquell incident al carrer de la Bòria, Ramon Saperà, que aquell any exercia de clavari de la confraria dels llibreters, va personar-se a casa de Figueró per fer una inspecció, acompanyat del capdeguaita i d'un notari. Saperà va exigir Figueró que li donés tots els salms, però aquest s'hi va negar, dient que no en tenia, per la qual cosa, a instància del llibreter, l'oficial reial procedí immediatament a regirar la impremta. Amagats en un calaix trobaren més d'un miler de salms amb la imatge de Sant Jeroni, patró de la confraria de llibreters de Barcelona.²

Aquest fet, aparentment aïllat i de poca rellevància, serveix de punt de partida d'aquest article, el qual té per objectiu mostrar les disputes aferrissades que els llibreters i els impressors de Barcelona van mantenir durant gairebé tota la segona meitat del segle XVII i el primer decenni del XVIII; unes disputes que tingueren la defensa del lliure comerç com a fil conductor i en les quals Rafael Figueró fou sempre el protagonista principal. Al llarg d'aquells anys, els llibreters, emparant-se en els seus privilegis, es van oposar de forma enèrgica a les pretensions dels impressors, que reclamaven poder vendre de forma pública els llibres que imprimien. D'igual manera, els impressors barcelonins van perseguir amb insistència que el Consell de Cent els concedís l'autorització per convertir la seva germandat en una confraria amb caràcter polític i que prohibís que cap altra persona que no en fos membre, sobretot si era llibreter, pogués tenir taller d'impremta.

Posteriorment, els estampers, nom amb el qual eren també coneguts els impressors, s'oposaren a l'elecció del llibreter Joan Pau Martí, feta pel Consell de Cent, per ostentar l'ofici d'impressor de la Ciutat, cosa que també van fer els llibreters i alguns estampers quan, uns anys després, Rafael Figueró va obtenir de l'arxiduc Carles d'Àustria el títol d'impressor reial. Aquestes disputes han quedat enregistrades en les súplices presentades per els uns i els altres al Consell de Cent, pels diversos plets que tots dos col·lectius van mantenir a la Reial Audiència, com també per les actes notarials de les nombroses reunions que els llibreters feren a casa dels impressors. Paral·lelament a tot això, la informació biogràfica que conté aquest article, una gran part de la qual era fins ara inèdita, aporta més coneixement sobre la figura de Rafael Figueró, sens dubte l'impressor català més important de l'època moderna.³

1. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (en endavant, AHPB), Francesc Cortés, major, Setè manual, 807/7, 211v-212v, 12 novembre 1677. Agraïxo als companys investigadors usuaris d'aquest arxiu, especialment a Rosa Nacente, les referències facilitades sobre documents relacionats amb el món de la impremta.

2. AHPB, Francesc Cortés, major, Setè manual..., 211v-212v.

3. Fins al moment no hi ha publicada cap monografia dedicada a l'impressor Rafael Figueró. Algunes referències es poden trobar, per exemple, a M. GONZÁLEZ SUGRAÑES, *Contribució a la història dels antics gremis dels arts y oficis de la ciutat de Barcelona*, II, Barcelona, Estampa

Els impressors prenen consciència

El convent de frares trinitaris calçats de Barcelona, on la germandat dels estampers d'aquesta ciutat, erigida sota la invocació de Sant Joan *Ante Portam Latinam*, acostumava a celebrar els seus consells, fou l'escenari d'un fet que va marcar un punt d'inflexió en les relacions entre els impressors i els llibreters. El 10 de novembre de 1671 els mestres i els oficials estampers es van reunir per tractar un assumpte de gran importància per al futur de les impremtes de la ciutat. Josep Soler i Onofre Balmes, que aquell any actuaven com a administradors de la germandat, van prendre la paraula:

Honorables senyors: bé saben com la confraria dels llibraters desta ciutat de Barcelona de pochos dies a esta part se és ajuntada y han tingut diversos concells en los quals se ha tractat y ajustat se fes un sindicat, en lo qual ha vingut bé y han firmat la major part de dits llibraters que se menllvès a censal certa quantitat conciderable y de aquella se fessen estampar la major part de las menudencias en nom de llur confraria, convenint-se entre ells no anar ningú a comprar sinó a los de dita confraria. Y per assò se son ajustats ab un dels estampers desta ciutat, ab lo qual han concertat llurs impressions.⁴

Mentre Soler i Balmes explicaven els motius que havien portat als estampers a reunir-se en aquell convent, Rafael Figueró, que aleshores era el clavari de la germandat, escoltava sense dir paraula. Tot i que no l'havien esmentat explícitament, tots els impressors presents en aquell consell sabien perfectament qui era l'estamper que havia fet un tracte amb els llibreters. Efectivament, uns dies abans, el 31 d'octubre de 1671, Figueró va signar un acord amb la confraria de llibreters de Barcelona per tal d'imprimir els salms, les beceroles i altres impresos menors que la confraria repartia entre els mestres llibreters per vendre a les botigues.⁵ Entre altres condicions, l'estamper, a canvi de l'exclusivitat, es comprometia a no imprimir-ne per a altres

d'Henrich, 1918; J. BURGOS RINCÓN, *Imprenta y cultura del libro en la Barcelona del setecientos; 1680-1808*, tesi doctoral, Barcelona, UAB, 1995; i A. ALCOBERRO, M. CAMPABADAL i X. CAMPRUBÍ, *El setge de Barcelona...*, 9-87. Sobre la història de la impremta i del llibre a Catalunya, a banda dels títols esmentats, es pot consultar M. PEÑA, *Cataluña en el Renacimiento: Libros y lenguas*, Lleida, Milenio, 1996; així com també l'encara molt vàlida obra de J. RUBIÓ i BALAGUER i J. M. MADURELL i MARIMON, *Documentos para la historia de la imprenta y librería en Barcelona (1474-1553)*, Barcelona, Gremio de Editores y Libreros, 1955.

4. AHPB, Lluís Fontana, Segon manual, 806/2, 202v-204, 10 novembre 1671.

5. AHPB, Francesc Cortés, major, Primer manual, 807/1, 211v-213, 31 octubre 1671. Una ordinació concedida pel Consell de Cent a la confraria de llibreters l'any 1623 obligava tots els seus membres a comprar els salms, les misses i les beceroles a la confraria, a un preu de 25 sous per cada raima. El 1675, argumentant que el paper s'havia encarat, la confraria de llibreters va aconseguir que el Consell Ordinari de 36 ratifiqués aquesta obligació i permetés vendre aquests impresos als confreres a 60 sous la raima. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (en endavant, AHCB). Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1675, 97-CC, 365v-366.

persones, si bé l'autoritzaven a fer-ho pel seu compte, sempre i quan en els salms i en les beceroles no hi figurés el segell de la confraria de llibreters.

Josep Soler i Onofre Balmes van advertir als seus companys que les intencions dels llibreters suposaven un greu perjudici per als stampers, ja que, al seu parer, les altres impremtes es quedarien sense feina i haurien d'acomiar els seus treballadors. La solució proposada pels administradors de la germandat d'estampers fou la de posar aquest afer en mans de la justícia:

Y axí nos ha aparegut intentar-los per est effecte una causa en la Real Audiència, demanant que dits llibraters no-ns impedescan lo poder vèndrer llibres en nostras casas y en altra qualssevol part de la present ciutat, pública y palesament, ab botiga uberta, tant enquadernats com sens enquadernar, per ésser los stampers los verdaders llibraters, com de tot se donarà plena prova. Y sien los cònsols de dits llibraters privats de poder prohibir a sos confreres de comprar psalms, bassaroles y missas en la estampa los aparexerà, per ésser assò un manifest monopoli y contra lo bé comú de tot lo Principat.⁶

Els administradors de la germandat asseguraven que havien tractat aquesta qüestió amb dos advocats, que els havien garantit que el que pretenien era «cosa fàcil» d'aconseguir. Per tot plegat, sotmesa a votació, la proposta fou acceptada per majoria. «Y los dits germans, oyda, la dita proposició, per la major part ells ha deliberat que se intentàs dita causa y que se procehesca contra dits llibraters en lo que sie de justícia, a gastos de la dita germandat.»⁷

Tanmateix, l'objectiu dels stampers no era tan fàcil d'obtenir com els administradors de la germandat pretenien fer veure, no debades els llibreters de Barcelona gaudien d'un privilegi reial, concedit l'any 1553 per l'emperador Carles V, que prohibia tenir botiga de llibres a qualsevol persona d'aquesta ciutat que no fos membre de la confraria de llibreters.⁸ De fet, al llarg dels anys algunes persones s'havien estavel·lat contra aquest privilegi, com, per exemple, Sebastià de Cornellàs, a qui el 1595 la

6. AHPB, Lluís Fontana, Segon manual..., 10 novembre 1671.

7. AHPB, Lluís Fontana, Segon manual..., 202v-204. El notari Josep Forcada, propietari d'una impremta a Barcelona, es va afegir a la presentació d'aquest plet a la Reial Audiència. Sobre Josep Forcada, vegeu C. PIZARRO CARRASCO, «La impremta barcelonesa en el siglo XVII. El caso de Josep Forcada, notario e impresor (1651-1688)», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* (Barcelona), XVIII, 2000, 283-311, i també, dins la mateixa col·lecció, X. CAMPRUBÍ, «Josep Forcada, un notari cec a la Barcelona del segle XVII», *Estudis Històrics...*, XXIX, 2011, 187-217.

8. Biblioteca de Catalunya (en endavant, BC), Manuscrits, Ordinacions de la confraria de llibreters, Ms.1903. El privilegi i les ordinacions concedides als llibreters de Barcelona el 1553 es troben reproduïdes en l'obra de M. GONZÁLEZ SUGRAÑES, *Contribució a la història...*, 47-62. González Sugrañes, de fet, fou el primer historiador a tractar la problemàtica entre els impressors i els llibreters barcelonins al segle XVII. Posteriorment, s'en van fer també ressó J. CARRERA PUJAL, *Historia política y económica de Cataluña. Siglos XVI al XVIII*, II, Barcelona, Bosch, 1946, 194 i 208; i P. MOLAS RIBALTA, «Els impressors de Barcelona: la lluita pel gremi», *Cinc segles d'història gràfica (1498-1998)*, Barcelona, Gremi d'Indústries Gràfiques, 1998, 40-47.

Reial Audiència prohibí vendre llibres en la seva impremta.⁹ L'any 1669, arran d'una súplica presentada pels llibreters, el Consell Ordinari de 36 va renovar aquest privilegi, determinant «que desta hora en havant, per via directa ni indirecta, no pugue ni sie lícit ni permés a persona alguna que no sie mestre llibrater examinat en la present ciutat, vèndrer llibres nous encodernats en dita present ciutat».¹⁰

En qualsevol cas, mentre esperaven una resolució judicial, els estampers van intentar aconseguir el seu objectiu a través de la via política. El 27 de juliol de 1676 un grup d'impressors, encapçalats per Rafael Figueró, Jacint Andreu i Antoni Lacavalleria, van presentar una súplica al Consell de Cent per demanar que fos erigit «col·legi de estampers».

Molt Il·lustre Senyor: los estampers de la present ciutat de Barcelona, havent coniderat y experimentat per lo discurs del temps en esta ciutat de Barcelona los danys grans que se han suceyt y se esdevenen suceyr cada dia, no sols al particular dels dits estampers, però encara al bé públich de la ciutat y de tots los ciutadans, y per ser la present ciutat lo cap de aquest Regne o Principat de Cathalunya, que lo estament dels dits estampers no tinga col·legi o comunitat entre sí, com los demás col·legis y confrarias de la present ciutat la tenen, ab distret o prohibició de que ninguna persona de qualsevol grau o condició que sia no puga exercitar ningun art ni estament no essent examinats y habilitats en la forma acostumada, sinó que liberament, segons lo estat present en esta ciutat, qualsevols personas, encara que altrament sian inútils o in[h]àbils pera exercitar lo dit estament de estamper o impressor de llibres, o altre qualsevol altre gènere de estampas, la exercitan o fan exercitar per altres personas inhàbils y impèritas y que no estan aprovats per los estampers, antes bé moltas vegadas se ha experimentat que lo fer estampar llibres o imprimir aquells és en emulació y total destrucció de aquells estampers que tota sa vida no [h]an fet altra cosa que emplear sos treballs y cabals en lo exercici de la estampa, ab que sent una cosa de tanta concideració y utilitat per lo bé públich, y de tanta necessitat en qualsevol República de las ben governades, ve a faltar lo medi més efficàs pera poderse conservar y aumentar lo estament dels estampers. [...] Per lo qual, y altrament, los estampers o impressors de llibres y de qualsevol gènere de estampas, suplican a V.S. sie servit de eregir un col·legi o comunitat de dit estament de estampers, lo qual sia dels més honorífichs de la present ciutat, com són los artistas. Y axí mateix que sia Vs. servit aprovar los capitols y ordinacions necessaris y convenients per lo bon govern y administració de dit col·legi dels estampers.¹¹

9. *Justificación del d[e]recho assiste a dicha cof[n]fradia*, BC, BerRes.43/10-Fol. Document reproduït per M. GONZÁLEZ SUGRAÑES, *Contribució a la història...*, 172-181.

10. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1669, 92-CC, 178, 29 agost 1669. Aquesta nova ordinació es troba també recollida a: BC, Manuscrits, Ordinacions..., Ms.1903.

11. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1676, 98-CC, 169v-170, 27 juliol 1676.

Com es pot veure, la pretensió dels impressors era decididament ambiciosa. Demanaven que el govern municipal els permetés formar part de l'estament dels artistes, on hi havia col·lectius de molt prestigi i qualificació com, per exemple, els notaris o els adroguers. A la vegada, sol·licitaven que el Consell de Cent aprovés unes ordinacions per als impressors, amb les quals, entre altres coses, pretenien que cap persona que no fos col·legiat no pogués tenir taller d'impremta obert a Barcelona.¹²

Molt probablement, l'agosarada demanda dels impressors va causar una gran sorpresa entre els membres del Consell de Cent, sobretot tenint en compte que el col·lectiu que havia formulat aquella petició estava format per només una vintena de persones.¹³ En qualsevol cas, la resposta fou tan assenyada com taxativa:

E lo dit Consell feu la deliberatio següent: que en orde al fet proposat, contenint la petitió feta per alguns impressors de la present ciutat, attès no-s judica ésser matèria del benefici comú ni públich, sinó sols tirar al benefici de alguns particulars, que perçò dit fet se dexe a major deliberatió, restant-se [la germandat] en lo estat se troba estar vuy en die.¹⁴

La pretensió dels stampers de Barcelona, això no obstant, no estava mancada de fonament, no debades es basava en la consideració de la impremta com a art liberal, una idea que va tenir una gran difusió al llarg del segle XVII, tant a Catalunya com a Castella.¹⁵ Els impressors, en aquest sentit, defensaven que la seva feina era més intel·lectual que mecànica i que, per tant, el seu lloc no es trobava entre els menestrals, sinó amb els artistes.

Lo ingeni que-s requereix pera exercitar lo art dels impressors o stampers se veu manifestament que més concisteix en la operació intel·lectual que en la operació manual, com en los demás arts lliberals, perquè és necessari tenir noticias de aquellas per la ortographia, etymologia, apuntació, col·locació de accents, per la correcció y alocució, reglas de música per llibres de cant [...], per lo juntar y compondrer las letras, que és molt dificultós exercitar-o perfe[ct]tament, correspondència de pàginas, compartir números,

12. En qualsevol cas, els impressors evitaven entrar en conflicte amb els poders fàctics de la ciutat. Així, el primer capítol de les ordinacions que proposaven permetia que la vídua d'un poderós mercader pogués tenir impremta: «que la estampa de present administrada per la senyora Teresa Cormellas, muller que fou de Sebastià Cormellas, quondam mercader, continue en la matexa administració ella y son primer hereu, y puga fer treballar en aquella gaudint de las matexas prerogativas de dits mestres». AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1676, 98-CC, 169v-170, 27 juliol 1676.

13. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1676, 98-CC, 169v-170, 27 juliol 1676.

14. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1676..., 169v-170.

15. Vegeu, per exemple, V. INFANTES, *La apología de la imprenta de Gonzalo de Ayala: un texto desconocido en un pleito de impresores del Siglo de Oro*, Madrid, CSIC, 1982, Cuadernos Bibliográficos 44, 33-47. Una versió d'aquest text de Gonzalo de Ayala es troba a BC, F.Bon. 10-VI-4/3.

traça de arbres genealògics, anagrammas, labirints, inscripcions, cifras, caracters grechs y hebreus, lligaturas, diferències de accents y esperits, contar bé un original [...], que la especulació del enteniment, meditació y ingeni que [h]an menester los estampers per exercitar lo dit art bé y legalment és, en tot y per tot, superior al treball corporal.¹⁶

Sense cap mena de dubte, en la súplica presentada pels impressors al Consell de Cent el 1676 hi va influir l'obra titulada *Discurso legal, histórico y político en prueba del origen, progresos, utilidad, nobleza y excelencias del arte de la imprenta*, publicada un any abans a Madrid per Melchor de Cabrera Núñez de Guzmán. En aquest llibre, l'autor feia una aferrissada defensa de la impremta com a art liberal i la situava per sobre de l'ofici dels llibreters.¹⁷ Cabrera, advocat de professió, va començar a distingir-se en la defensa de la indústria del llibre al regne de Castella a partir dels anys 1635 i 1636, quan, coincidint amb un moment de forta crisi de la Reial Hisenda, la monarquia va optar, entre altres mesures, per gravar els llibres, una mercaderia que tradicionalment estava exempta d'impostos en aquell regne.¹⁸

Mentrestant, però, en paral·lel a les reclamacions judicials i administratives, els impressors de Barcelona havien optat també per posar en pràctica una política de fets consumats. Alguns d'ells, desafiant les lleis i els privilegis dels llibreters, venien llibres de forma ostentosa a l'entrada del taller, cosa que va motivar una resposta enèrgica per part dels llibreters. El 12 d'octubre de 1676 els cònsols de la confraria dels llibreters, acompanyats de Mateu Sentís, batlle de Barcelona, es personaven a casa de Jacint Andreu, al carrer de Sant Domènec, per tal de penyorar-lo «per tenir en sa casa y en la porta principal de aquella, botiga de llibrater ab una taula y en ella llibres per a vèndrer, encodernats y altres sens encodernar».¹⁹ Els oficials reials s'endugueren gairebé un centenar de llibres, entre erasmes, llunaris, antonis, pelegrins, franselms, salms, beceroles, doctrines i altres impresos:

16. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1676, 98-CC, 169v-170, 27 juliol 1676.

17. M. CABRERA NÚÑEZ DE GUZMÁN, *Discurso legal, histórico y político en prueba del origen, progresos, utilidad, nobleza y excelencias del arte de la imprenta*, Madrid, Imprenta de Lucas Antonio de Bedmar, 1675 (edició facsímil, Madrid, Singular, 1993, 15-15v). En la súplica presentada al Consell de Cent, els impressors de Barcelona van copiar d'aquest llibre, gairebé fil per randa, com es pot comprovar en el fragment anterior, la frase següent: «Han de ser expertos [...] en la correspondencia e igualdad de las páginas, compartición de números, traza de árboles genealógicos, anagramas, labirintos, inscripciones, cifras, caracteres de todas lenguas, ligaturas, diferencias de acentos y espíritus, ortografía y puntuación, sus términos y método, contar bien qualquiera original...».

18. M. M. RODRÍGUEZ SAN VICENTE, «Argumentos histórico-jurídicos para la defensa de la inmunidad fiscal del libro español en el siglo XVII», Madrid, CSIC, 1982, Cuadernos Bibliográficos 44, 5-31. Vegeu, per exemple, el full imprès titulat *Honra, nobleza y excelencias de los libros, que en apoyo y defensa de su exempcion e inmunidad propone al Rey Nuestro Señor el licenciado don Melchor de Cabrera y Guzman, abogado en sus consejos*. En Madrid, por Diego Diaz de la Carrera, año 1639. BC, F.Bon. 10-VI-4.

19. AHPB, Francesc Cortés, major, Sisè manual, 807/6, f. 218v-219v, 12 octubre 1676.

[...] los quals dits llibres per dit Matheu Sentís, batlle, foren apresos en virtut del penyorament per ell fet a dit Jacintho Andreu, a instància de dits cònsol y clavari de dita confraria, a effecte de aportar aquells a la guarda real de la present ciutat.²⁰

Les inspeccions i les requisies es van repetir durant els dies següents, principalment a les impremtes de Jacint Andreu i de Rafael Figueró. Així, per exemple, el 19 d'octubre els llibreters van anar al taller de Figueró, on el notari va aixecar acta de «com en la entrada y portal principal de la dita casa té una taula y en ella diferents llibres encodernats per vèndrer a modo y forma de botiga de llibreter».²¹

A la vegada, aquell mateix mes, un altre fet va contribuir a complicar encara més les coses. El dia 11 d'octubre de 1676 la germandat dels estampers, reunida en consell al convent dels frares trinitaris calçats, va acordar prendre mesures contra l'obertura d'una impremta a Barcelona per part d'un llibreter:

Se ha deliberat que com poch temps ha se haja feta una estampa nova en la present ciutat, administrada per Antoni Ferrer, llibreter, que la qual és molt perjudicial a dita germandat, persò han deliberat que qualssevol oficials de la present germandat que de present treballan y per havant treballaran en dita stampa no pugan gaudir de algun càrrech de administrador y clavari ni altres de dita germandat y que no-ls convidian a concell per qualssevol cosas que tinga que tractar dita germandat, tant quant treballaran en dita estampa.²²

Amb aquesta decisió, així doncs, la germandat dels estampers optava per bandejar aquells oficials que treballessin o decidissin treballar en la impremta oberta per Anton Ferrer, el qual, en tant que llibreter, no dominava l'art d'imprimir i precisava contractar persones experimentades en aquest ofici. De fet, l'obertura de tallers d'impressió per part d'alguns llibreters fou, com es veurà més endavant, un altre dels factors que va provocar disputes entre els dos col·lectius al llarg dels anys següents.

Una de les raons que va portar els llibreters a adquirir instruments d'impremta fou, de ben segur, la de procurar evitar la dependència que tenien dels impressors, que, al cap i a la fi, eren els que els subministraven el producte imprès que després venien a les seves botigues. Aquesta dependència es va fer palesa arran del contracte que Rafael Figueró i la confraria de llibreters havien signat el 1671 per imprimir salms i beceroles. Sovint, els llibreters, que, cal recordar, estaven obligats a comprar aquests impresos a la seva confraria, s'havien queixat als cònsols que la qualitat de la impressió i el paper que utilitzava Figueró no eren prou bons. Les

20. AHPB, Francesc Cortés, major, Sisè manual..., f. 218v-219v.

21. AHPB, Francesc Cortés, major, Sisè manual..., 223-223v.

22. AHPB, Francesc Josep Fontana, Plec de documentació relativa a diverses confraries, 621/63, s. f., 11 octubre 1676.

diferències entre els llibreters i l'impressor, es van resoldre, una vegada més, a la Reial Audiència.

Així, el novembre de 1677 la confraria de llibreters va portar Rafael Figueró davant la justícia, acusant-lo d'haver incomplert l'acord que havien signat. Amb la requisita efectuada a casa de Figueró el dia 12 d'aquell mes, que ha servit de motiu per iniciar aquest article, els llibreters van poder demostrar, amb la presència del notari i dels oficials reials, que l'impressor havia estampat salms i beceroles amb el segell de la confraria dels llibreters sense el seu exprés consentiment. Davant la Reial Audiència, Figueró va defensar-se dient que els llibreters havien incomplert l'acord amb anterioritat, no respectant el tracte d'exclusivitat que havien pactat. Els impressors Jacint Andreu i Vicenç Surià, en les seves declaracions davant del jutge, donaven la raó a Figueró, assegurant que entre 1672 i 1676 la confraria de llibreters els havia encarregat diverses impressions de salms i beceroles.²³

Per la seva part, el llibreter Ramon Boxeda va declarar al tribunal que, exercint de cònsol de la confraria, havia rebut les queixes d'alguns llibreters dient que els tipus de lletra que utilitzava Figueró eren molt vells. En les seves declaracions, els llibreters Joan Païssa i Anton Ferrer van corroborar la versió de Boxeda, tot sostenint que fou Figueró qui donà autorització a la confraria, dient-los que si no els agradava la lletra que utilitzava que anessin a fer imprimir els salms i les beceroles on volguessin.²⁴ D'igual forma, Jacint Escona, un altre llibreter, va explicar al jutge que un dia va rebutjar una partida de salms que havia imprès Figueró, ja que li va semblar que el paper que utilitzava no era prou bó.²⁵ L'impressor, al seu torn, va esgrimir aquest argument per justificar que els hagués de vendre a altres persones, tot dient que es va trobar «ab una partida de salms ab lo senyal de la confraria, y no havia de llançar-los al carrer». Finalment, la Reial Audiència va acabar donant la raó als llibreters i obligant Figueró a pagar una pena de cinquanta lliures.²⁶

Per acabar-ho d'adobar, una altra decisió judicial va fer palesa la dificultat que tindrien els impressors per canviar l'ordre establert. El 12 de juny de 1677 la Reial Audiència va dictar sentència en el plet que havia interposat la confraria dels estampers contra els llibreters, determinant que aquests darrers, en virtut de les ordinacions que els havien estat concedides el 1553, eren els únics que tenien la potestat de vendre llibres de forma pública a la ciutat de Barcelona.²⁷ A més, el

23. Arxiu de la Corona d'Aragó (en endavant, ACA), Reial Audiència, Plets Civils, 23921, s.f. 9 novembre 1677.

24. ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 23921, s.f. 15 i 25 abril 1678.

25. ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 23921, s.f. 5 setembre 1678.

26. ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 23921, s.f. 29 gener 1682.

27. Aquesta sentència, després d'un recurs interposat pels impressors, fou ratificada definitivament el 13 de maig de 1681. Joan de Carbonell, jutge de la Reial Audiència, va determinar que els membres de la confraria de llibreters, en virtut del privilegi reial de 1553, eren els únics que podien tenir parada de llibres per vendre al carrer, si bé va considerar que els impressors en podien vendre en la rebotiga o magatzem del taller, és a dir, de manera «no pública». ACA, Reial Audiència, Conclusions Civils, 169, 105v, 13 maig 1681.

tribunal ratificava als llibreters el seu dret a penyorar a totes aquelles persones que no respectessin aquest privilegi.²⁸

Amb l'aval d'aquella sentència judicial, els llibreters van rependre amb duresa els registres als tallers dels impressors. El 9 de juliol de 1677, el llibreter Tomàs de Lisau, actuant com a síndic de la confraria, va personar-se a la impremta d'Antoni Lacavalleria, al carrer de la Llibreteria, tot demanant a Francesc Falguera, el notari que l'acompanyava, de...

[...] llevar acte com trobava a dit Lacavalleria en los taulells de la porta principal de sa casa ab tres llibres de full sens encodernar anomenats Història de Civilla, protestant dit síndich en nom de la confraria contra dit Lacavalleria y sos béns de las penas contengudas en las ordinations y privilegis de dita confraria, en las quals pretén dit síndich ha caigut dit Lacavalleria per estar com estava ab dits llibres y en dit taulell, que era a modo y forma de voler vèndrer llibres públicament en sa botiga y en los taulells.²⁹

Davant d'una nova onada de penyoraments, els impressors van optar per demanar l'empara del govern municipal. El 16 de novembre de 1678 el Consell Ordinari de 36 llegia, de nou, una súplica presentada pels estampers:

Molt Il·lustre Senyor: los estampers de la present ciutat de Barcelona diuhen y representan a V.S. que la confraria dels llibraters della los vexan y molestan cada dia, volent-los prohibir la venda dels llibres lligats o per relligar [...]. Dita confraria dels llibraters, abusant de ditas ordinations, y volent-las executar absolutament y a son modo de intel·ligència, ve a perjudicar no sols al estament dels estampers, però y encara als demás ciutadans, al bé públich, bona administració y govern polítich de V.S. [...] A més del sobredit, la execució de ditas ordinations en lo modo pretenen dits llibraters, en contra ab Constitucions de Cathalunya y ab privilegis concedits a la ciutat [de Barcelona] y ciutadans, ahont se disposa que lo comers de comprar, vèndrer y comerciar qualsevols gèneros y espècies de mercaderias és llibero en nostre Principat de Cathalunya y en la present ciutat. [...] Per lo que y altrament, dits estampers suplican a V.S. sie de son servey concedir-los per modo de ordinació, que no obstant qualsevols ordinations a la confraria dels llibraters concedidas, pugan dits estampers vèndrer públicament no sols

28. *Justificación del d[e]recho assiste...*, BC, BerRes. 43/10-Fol. Els cònsols de la confraria dels llibreters de Barcelona tenien autorització expressa del veguer per poder penyorar als contrafaents de les seves ordinations i privilegis. Cada any els cònsols elegits renovaven aquesta llicència a la cort del veguer. BC, Manuscrits, Ordinations..., Ms.1903.

29. AHPB, Francesc Cortés, major, Setè manual, 807/7, f. 132, 19 juliol 1677. És molt probable que el llibre requisat a Antoni Lacavalleria fos la *Historia de Sevilla, en la qual se contienen sus antigüedades, grandezas y cosas memorables*, escrita per Alonso Morgado. Aquesta obra fou impresa per primera vegada a Sevilla el 1587 per Andrea Pescioni i Juan de León.

los libros que imprimiran en llurs estampas, sinó també los que faran venir de altres regnes, tant encodernats com sense encodernar.³⁰

Un cop llegida la súplica presentada pels stampers, els membres del *trentenari* van passar a deliberar una resolució. Francesc Matas, ciutadà honrat, era del parer que es concedís als impressors les ordinacions en la forma que les demanaven. En canvi, Baltasar Aguspí, també de l'estament dels ciutadans, opinava que la millor opció era nomenar dues persones del Consell per tal que, juntament amb els advocats de la casa de la Ciutat, parlessin amb les dues parts per determinar quina era la solució més justa i que, tot plegat, es decidís en una altra reunió. El parer d'Aguspí es va imposar per setze vots, per sobre dels onze que va rebre la proposta de Matas.³¹ D'aquesta forma, els impressors de Barcelona van seguir privats de la potestat de vendre els llibres que imprimien.

De paraire a impressor

La història de la impremta catalana de la segona meitat del segle XVII destaca per la irrupció de Rafael Figueró que, amb el temps, es convertiria en l'impressor més important, no només de la seva generació, sinó de tota l'edat moderna d'aquest país. A més, la progressió de Figueró constitueix un cas poc habitual en la Barcelona de l'època, no debades la dificultat per millorar econòmica i socialment era molt gran per als joves procedents del camp català, en aquest cas de la Plana de Vic, que a mitjan segle XVII provaven de guanyar-se la vida a la capital.

Rafael Figueró i Delmunts va néixer a Manlleu, a la comarca d'Osona, l'any 1642. Era fill de Rafael Figueró i Vilanova, pagès, negociant i paraire d'aquesta vila, que alhora era l'hereu del mas Figueró de Sant Pere de Vallcàrquera.³² Mariàngela Delmunts, mare del futur impressor, era filla de Jaume Delmunts, sastre de Manlleu, i germana de Miquel Delmunts, doctor en medicina, ciutadà honrat de Barcelona,

30. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1678, 100-CC, f. 287v-288, 16 novembre 1678.

31. AHCB, Consellers, Bosses de Deliberacions, 1678-1682, 1C-XIII-29, s. f., 16 novembre 1678. Baltasar Aguspí, doctor en drets, era germà de Maria Cormellas i Aguspí, segona dona de Sebastià de Cormellas, mercader, que fou propietari d'una impremta a Barcelona i un personatge molt influent a l'època. El 1678 aquesta impremta pertanyia a la seva vídua, Teresa Cormellas i Ginebreda, amb qui el mercader s'havia casat en terceres núpcies. Tenint en compte que Teresa Cormellas mai no va donar suport explícit a les reivindicacions dels stampers, no es pot descartar que la relació entre els Aguspí i els Cormellas tingués alguna cosa a veure amb la posició de Baltasar Aguspí al *trentenari*, i més tenint en compte que Teresa Cormellas estava en possessió de l'ofici d'estamper de la Ciutat des de 1675.

32. Rafael Figueró i Delmunts fou batejat el 23 de setembre de 1642 a la parròquia de Santa Maria de Manlleu. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Manlleu, Llibre de Baptismes 1636-1655, B/4, 33v. El cognom de la mare figura en el seu testament, fet l'11 d'abril de 1645. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Manlleu, Fons Notarial 1630-1663, N/76, 45. Sant Pere de Vallcàrquera forma part avui dia del municipi de Figaró-Montmany, a la comarca del Vallès Oriental.

que fou conseller tercer d'aquesta ciutat el 1662.³³ De fet, la figura de Miquel Delmunts, que al marge de la professió de metge comerciava amb llibres i era propietari d'una impremta, és cabdal per entendre la progressió de Rafael Figueró com a impressor. En els anys posteriors a la fi de la guerra dels Segadors, quan el flux de joves que emigraven de l'interior cap a la ciutat no parava de créixer, Figueró va aprofitar l'oportunitat que li oferia tenir un familiar ben posicionat a Barcelona i se n'hi anà a viure. El 22 de desembre de 1662, quan tenia vint anys, va signar un contracte d'aprenentatge amb Martí Gelabert, el seu cosí, fill també de Manlleu, que administrava la impremta que Miquel Delmunts, oncle de tots dos, tenia al carrer dels Cotoners.³⁴ Per tant, els lligams geogràfics i, sobretot, familiars, van tenir un pes determinant en l'inici de Figueró en el món de la impremta.

Tres anys després, Rafael Figueró havia acabat el seu aprenentatge i el seu nom apareixia ja en alguns llibres com a administrador de la impremta de Miquel Delmunts.³⁵ El setembre de 1666, Delmunts, Figueró i Gelabert van signar un acord per explotar conjuntament el negoci.³⁶ Més endavant, el maig de 1668, Figueró i Gelabert van fer un pas més i van acordar amb Delmunts la compravenda de la impremta. El preu, que incloïa «tots els arreus de l'estampa», com les premses, la lletreria i altres estris, es va establir en cent dobles d'or, l'equivalent a 550 lliures en moneda de Barcelona.³⁷ Martí Gelabert i Rafael Figueró van acordar pagar-ho a parts iguals, tot i que, un mes després de formalitzar-se l'operació, Gelabert va reconèixer que no podia aportar la seva meitat i va deixar en mans de Figueró la totalitat del negoci.³⁸

33. Mariàngela Delmunts fou batejada a Santa Maria de Manlleu el 9 setembre de 1604. Arxiu de la parròquia de Santa Maria de Manlleu, Llibre de Baptismes 1575-1609, B/2, 83. Miquel Delmunts fou batejat el 30 de setembre de 1613. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Manlleu, Llibre de Baptismes 1609-1635, B/3, 14. Delmunts sortí elegit conseller tercer en l'extracció feta pel Consell de Cent el 30 de novembre de 1661. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1662, 88-CC, 2v.

34. AHPB, Bonaventura Vila, Cinquè manual, 766/9, 598-599, 22 desembre 1662. No es pot descartar, tanmateix, que Rafael Figueró hagués signat un altre contracte d'aprenentatge amb Martí Gelabert o amb algun altre impressor amb anterioritat, ja que l'edat més habitual en què els joves iniciaven l'aprenentatge d'un ofici acostumava a ser pels volts dels 17 anys. Sobre l'edat d'inici en el món laboral es pot consultar C. VELA I AULESA, *Especiers i candelers a Barcelona a la Baixa Edat Mitjana. Testaments, família i sociabilitat*, Barcelona, Fundació Noguera, 2007, 433-445. Martí Gelabert i Delmunts fou batejat el 25 de desembre de 1641 a la parròquia de Santa Maria de Manlleu. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Manlleu, Llibre de Baptismes 1636-1655, B/4, 31-31v. Era fill de Joan Gelabert, pagès de Manlleu, i de Maria Delmunts, filla de Jaume Delmunts, sastre, casats en aquesta parròquia l'1 de setembre de 1626. Arxiu Parroquial de Santa Maria de Manlleu, Llibre de matrimonis 1609-1635, M/2, 141.

35. Es tracta, per exemple, de l'opuscle titulat *Sermon panegírico predicado en el insigne templo de Santa Maria del Mar en las exequias a la muerte del Rey nuestro señor Phelipe IV el Grande, por el reverendo Juan Seguer*, que porta imprimàtur del 4 de novembre de 1665 i el peu d'impremta específica que ha sigut estampat «en la impremta que administra Rafael Figueró». Biblioteca Universitària de Barcelona (BUB), B-65/5/22-3.

36. AHPB, Rafael Hexarc, Manual de 1666, 754/17, s. f., 29 setembre 1666.

37. AHPB, Josep Quatrecases, Dinovè manual, 742/34, 3v-5v, 27 maig 1668.

38. AHPB, Josep Quatrecases, Dinovè manual..., 31-31v.

Paral·lelament a la seva progressió professional, Rafael Figueró també va plantar arrels a la ciutat de Barcelona. El 21 de febrer de 1667, un any abans de la compra de la impremta, va casar-se amb Elisabet Jolis, germana de l'estamper Joan Jolis, nascuda a Torelló, una vila situada prop de Manlleu.³⁹ D'aquest matrimoni en va néixer Rafael Figueró i Jolis, que fou batejat el 16 de desembre de 1669 a l'església de Santa Maria del Mar.⁴⁰ Rafael Figueró menor va aprendre l'ofici d'impressor amb el seu pare i va col·laborar activament amb ell en la gestió del taller. L'any 1675, després d'enviduar, Rafael Figueró es va casar en segones núpcies amb Caterina Bosch, filla d'un sabater de Sant Boi de Lluçanès, un poble situat a no gaire distància de Vic i de Manlleu.⁴¹ Al seu torn, Rafael Figueró i Jolis es va casar amb Teresa Bosch, germana de Caterina, l'octubre de 1690.⁴²

Un cop establert pel seu compte, Rafael Figueró va esdevenir, ben aviat, un estamper reconegut, com ho mostra el fet que des de l'any 1669 imprimís per a la Tresoreria Reial i que el 1674 fos nomenat impressor de la Diputació del General.⁴³ A partir de 1683 va ocupar-se també de les impressions del Braç Militar, segons consta en els pagaments registrats en el dietari de deliberacions d'aquesta institució.⁴⁴ D'una forma semblant, el 1689 Figueró va esdevenir l'impressor de la Batllia General de Catalunya, un ofici que fins a aquell moment havia ostentat el notari Josep Forcada, propietari d'una altra impremta a Barcelona.⁴⁵ Tanmateix, el colofó a la fulgurant carrera de Rafael Figueró com a impressor va arribar el 1706, quan l'arxiduc Carles d'Àustria li va concedir, conjuntament amb el seu fill, el reconeixement d'impressor reial.⁴⁶

Rafael Figueró va provar sort també en l'àmbit de la política. El 1681 va ser inculcat al Consell de Cent, amb la possibilitat de sortir extret per ocupar una de les

39. Sobre la impremta de Joan Jolis es pot consultar I. SOCIAS BATET, *Els impressors Jolis-Pla i la cultura gràfica catalana en els segles XVII i XVIII*, Barcelona, Curial, 2001.

40. M. GONZÁLEZ SUGRAÑES, *Contribució a la història...*, 144.

41. AHPB, Bonaventura Torres, Llibre segon de capítols matrimonials, 770/44, 145-147v.

42. AHPB, Bonaventura Torres. Llibre tercer de capítols matrimonials, 770/45, 401-403v. Rafael Figueró i Jolis va morir el 1717, nou anys abans que el seu pare, segons consta de la lectura del seu testament. AHCB, Secció notarial, IX-4, s.f., 19 juny 1717.

43. Per als pagaments fets per la Tresoreria Reial a Rafael Figueró des de 1669 a 1703, vegeu: ACA, Real Patrimoni, Mestre Racional, Llibres ordinaris de la tresoreria del rei, Tresoreria General d'Aragó, Volums, General, sèries 450/12 a 453/14. Per al primer nomenament de Rafael Figueró com a impressor del General, vegeu: *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, VIII, 1674-1689, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2003, 3.

44. ACA, Generalitat, Sèrie G, Dietari de Deliberacions del Braç Militar, 1683-1693, 69/4, 6. El darrer pagament fet pel Braç Militar a Rafael Figueró consta en data de 15 de març de 1710. ACA, Generalitat, Sèrie G, Dietari de Deliberacions del Braç Militar, 1707-1711, 69/8, 873.

45. ACA, Real Patrimoni, Batllia General de Catalunya, Èpoques, 1684-1696, Volums, 794, 141v. El darrer pagament de la Batllia General a Rafael Figueró que hi ha registrat és del 5 de novembre de 1708. ACA, Real Patrimoni, Batllia General de Catalunya, Èpoques, 1697-1711, Volums, 795, 174v. Tanmateix, malgrat que no hi ha constància de més pagaments, Figueró va mantenir aquests oficis fins al 1714.

46. *Nos, don Carlos, [...] Por quanto Rafael Figueró mayor y Rafael Figueró menor, padre y hijo, nos han representado...*, BC, F.Bon. 2977.

144 places de jurat que tenia el plenari.⁴⁷ La forma amb la qual Figueró va aconseguir la insaculació és força sorprenent, sobretot tenint en compte que els impressors de Barcelona no formaven part de cap confraria amb reconeixement polític i que, per tant, no els corresponien rodolins en les bosses del Consell de Cent. Figueró va aprofitar que coneixia la professió de paraire, que el seu pare exercia a Manlleu, per examinar-se de la mestria d'aquest ofici. D'aquesta forma, el 1679, poc abans de fer trenta-set anys, va ingressar a la confraria dels paraires de Barcelona.⁴⁸

Tanmateix, no sembla que Rafael Figueró tingués interessos en el negoci de la llana. Almenys, fins al moment no ha aparegut cap acta notarial que contingui una transacció comercial relacionada amb l'ofici de paraire en la qual hi figuri l'impressor. És possible, en aquest sentit, que el seu únic interès fos el de formar part d'una confraria per tal d'aconseguir algun benefici polític. De fet, l'any 1679, quan es va examinar de paraire, feia només uns mesos que la germandat dels impressors acabava de rebre un revés del Consell de Cent, que els havia vedat la possibilitat de convertir-se en confraria. El fet que el gremi dels paraires tingués una consideració social i professional elevada oferia a Rafael Figueró la possibilitat de defensar els seus interessos per la via política, cosa que no li permetia una germandat com la dels impressors, que no tenia el reconeixement municipal.⁴⁹

Així, al llarg dels anys, la condició de paraire va permetre Figueró aconseguir formar part de diverses bosses d'oficis del Consell de Cent. L'any 1683 va ser insaculat en la bossa del conseller sisè, amb la possibilitat, per tant, de ser elegit conseller menestral, i el 1685 en la de credencers i romaners.⁵⁰ Uns anys després, el novembre de 1705, fou insaculat en la bossa de portalers i cauquilladors, segons consta en la primera llista per cobrir vacants que va aprovar l'arxiduc Carles d'Àustria, poc després d'arribar a Barcelona.⁵¹

En qualsevol cas, a pesar que en alguna ocasió va arribar a exercir de cònsol de la confraria dels paraires, Figueró no mostrava gaire interès pels afers del gremi, com es constata de la poca assistència als consells.⁵² L'impressor es va desvincular d'aquesta confraria el 1708, quan, poc després de ser escollit abanderat, no es va presentar a la processó del dia de Corpus per portar l'estendard. Això, tenint en compte la importància d'aquesta festa per als oficis de la ciutat, fou una falta

47. AHCB, Consellers, Insaculacions, Originals d'insaculacions des de l'any 1653 fins a l'any 1699, 1C-VIII-2, 438.

48. AHCB, Rafael Joan Cellarés, Llibre dels exàmens de la confraria dels paraires, 1669-1732, 700/69, 26v, 4 setembre 1679. En alguns documents Rafael Figueró apareix com a «paraire i estamper». És el cas, per exemple, de les procures signades el 1685: AHPB, Lluís Cases, Manual de 1685, 828/4, f.169-169v, i el 1688: AHPB, Lluís Cases, Manual de 1688, 828/25, 143.

49. Sobre el poder polític i social de la confraria dels paraires es pot consultar P. MOLAS, *Los gremios barceloneses del siglo xviii*, Madrid, Confederación Española de Cajas de Ahorros, 1970.

50. AHCB, Consellers, Insaculacions, Originals d'insaculacions..., 450v i 467.

51. AHCB, Consellers, Insaculacions, Llibre d'originals de decrets de renúncies i insaculacions de la Casa de la Ciutat, 1700-1706, 1C-VIII-6, 94.

52. L'assistència de Rafael Figueró als consells de la confraria dels paraires es pot constatar a AHPB, Rafael Albià, Llibre dels Consells de la confraria de paraïres, 1703-1714, 818/95.

gravíssima. Per aquesta raó, el juny de 1708 la confraria dels paraires va acordar presentar una demanda contra Figueró al Consell de Cent, deixant molt clar que «la bandera de la present confraria no anàs en ninguna funció menos que primer no la portàs Rafel Figueró».⁵³ Davant d'aquest enrenou, l'estamper va optar per presentar la renúncia a l'ofici de paraire, cosa que fou acceptada per la confraria.⁵⁴

A banda del prestigi professional que havia acumulat i del seu paper, tot i que limitat, en la política municipal, Rafael Figueró va gaudir també d'una bona posició econòmica. En això hi va influir, sens dubte, el patrimoni de la família, que era la propietària històrica del mas o hostel del Figueró, de Sant Pere de Vallcàrquera. L'impressor, hereu d'aquest mas, rebia algunes rendes derivades, principalment, de lloguers i de censos. Al llarg dels anys, Rafael Figueró va incrementar notablement el seu patrimoni a Barcelona, amb l'adquisició d'algunes cases situades prop del carrer dels Cotoners, on hi tenia el taller, una de les zones de la ciutat amb més densitat de població i riquesa.⁵⁵

La efímera confraria dels estampers

Joan Selma i Pere Pau, cònsols de la confraria dels llibreters de Barcelona, caminaven pel carrer un dia de gener de 1684 quan, de sobte, es fixaren en un nen que portava un llibre titulat *Almanac Universal*. En preguntar-li «lo llibre que aportava qui le-y havia donat, lo dit minyó, que digué anomenar-se Ignasi Trafi, fill de Simon Trafi, digué la-y havia donat lo senyor Figueró per a vèndrer per los carrers».⁵⁶ Aquell mateix dia, els cònsols van aturar pel carrer uns altres dos nens d'uns deu anys d'edat que portaven uns exemplars del mateix llibre. Preguntats d'on els havien tret, els nens, que es deien Pere Joan i Bernat Vila, també van respondre que els hi havia donat Rafael Figueró per vendre'ls. Immediatament, els llibreters, acompanyats d'un oficial reial, es dirigiren a casa de l'impressor al carrer dels Cotoners per exigir-li...

[...] que donés y entregués al capdeguayta del senyor veguer penyoras per las penas en que avia insidit en lo dia present, per tres penyoraments

53. AHPB, Rafael Albià, Llibre dels Consells..., 15 i 16 juny 1708.

54. AHPB, Rafael Albià, Llibre dels Consells..., 19 juliol 1708. La renúncia de Figueró a l'ofici de paraire tindria conseqüències per a l'impressor uns anys després. El gener de 1711 va obtenir una plaça de portaler en l'extracció feta pel Consell de Cent, però el síndic de la Ciutat li va posar excepció, amb l'argument que, en haver renunciat a l'ofici de paraire, Figueró no tenia estament i, per tant, no tenia dret a aquell ofici. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1711, 165-CC, 89. Aquest afer va arribar també a la Reial Audiència, la qual donà la raó al síndic municipal. ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 28431.

55. Un exemple d'una de les cases adquirides per Figueró en aquests anys al carrer dels Cotoners es pot comprovar a AHPB, Pere Màrtir Vila, Manual de 1688, 849/3, s. f., 15 juliol 1688. Amb relació a la densitat i riquesa de la zona propera al carrer dels Cotoners, vegeu: A. GARCIA ESPUCHE i M. GUÀRDIA BASSOLS, *Espai i societat a la Barcelona pre-industrial*, Barcelona, La Magrana, 1986, s.p., figura 59.

56. AHPB, Jeroni Guiu, Manual de 1684, 846/5, 1-4, 3 gener 1684.

que li eran estats fets a tres minyons que per son compte y orde aportaven per Barcelona uns llibres per a vendre.⁵⁷

Com es pot veure, així doncs, en aquells anys els llibreters continuaven exercint de forma implacable la potestat que tenien per impedir que els impressors venguessin llibres de forma pública.⁵⁸ Per tot plegat, l'abril de 1684 la germandat dels estampers de nou, va provar d'acabar amb aquella situació a través de la via política i administrativa, tot presentant una altra petició al Consell de Cent. Aquesta vegada, però, les pretensions dels estampers no apuntaven, com havien fet uns anys abans, a formar part de l'estament dels artistes, sinó que, de forma més racional, demanaven que la seva germandat fos reconeguda com a confraria política i civil, dins l'estament dels menestrals, com li corresponia a una art mecànica.⁵⁹ La súplica dels impressors fou llegida pel Consell Ordinari de 36, el qual va resoldre que la petició fos acceptada i que es formés una comissió de quatre persones «pera que miren com se'ls poran concedir ordinacions que no [sigui] contrari a disposicions de altres confraries».⁶⁰

La decisió del trentenari va arribar ben aviat a oïda de la confraria dels llibreters, que, com era d'esperar, va reaccionar de forma immediata, demanant que la confraria dels estampers no fos reconeguda. En una súplica adreçada al Consell de Cent, el jurista Pere de Potau, en nom dels llibreters, donava la volta als arguments que els impressors havien utilitzat uns anys abans, retraient-los que havent defensat, amb anterioritat, la impremta com a art liberal, volguessin formar part de l'estament dels oficis mecànics.

Molt Il·lustre senyor, tenint noticia algunas personas de la present ciutat que antes de air, que contàvem als 20 del corrent mes de abril, se ajuntave trentenari a efecte de despedir una súplica de alguns ympressors en que demanaven se formés confraria de ympressors de la present ciutat, de la manera que en ella se troban confraries dels demés estaments, acudí a casa la Ciutat ab son advocat pera representar a dita junta los inconvenients grans y perjudici universal que se havia de seguir de la formació de dita confraria. [...] No es nova en los estampers la pretensió que sol·licitan de V.S., antes apareix que poch assossegada en sos ànimos va renaixent de

57. AHPB, Jeroni Guiu, Manual de 1684, 846/5, 1-4.

58. Les requisites de llibres a casa dels impressors havien seguit després de 1678. El juny de 1680, per exemple, el síndic de la confraria de llibreters va dur a terme diversos penyoraments a les imprentes de Rafael Figueró, Joan Jolis i Jacint Andreu, de les quals es va endur nombrosos llibres. AHPB, Francesc Cortès, major, Desè manual, 807/10, 72-76, 13 juny 1680. Els llibres requisats als impressors eren venuts per la confraria de llibreters als seus membres. Vegeu, per exemple, la partida de llibres que el llibreter Ramon Saperà va comprar a la confraria el 1682, per un preu de 80 lliures. AHPB, Joan Alomar, Manual de 1682, 814/18, 6v-7v, 12 gener 1682.

59. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1684, 106-CC, 158-159, 20 abril 1684.

60. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1684..., 158-159.

temps en temps. En altre ocasió, pretengueren y suplicaren a V.S. fos servit concedir-los forma de col·legi, de la manera que la gozan en la present ciutat los notaris, chirurgians, adroguers y candelers de cera, ponderant ser la art de la estampa no sols igual a las arts sobreditas, sinó encara major y més excel·lent, y per consegüent, digna de iguals o majors prerrogativas. [...] Però no logrant-se aleshores aquest intent, procuran vuy forma de confraria, acontentant-se de ser contats entre las arts mecàniques, de las quals a les hores aborriren fins al nom, fent a la art de la estampa la injuria notoria de habàtrer-la havent de ensalçar-la.⁶¹

La súplica presentada pels llibreters, tanmateix, no fou tinguda en compte. Un cop escoltat l'informe de les quatre persones designades, el trentenari, reunit de nou el 26 de maig de 1684, va aprovar les ordinacions proposades pels stampers.⁶² Entre altres coses, aquestes ordinacions regulaven aspectes del funcionament intern de la confraria, com eren la forma de l'elecció dels càrrecs o els requisits per a l'ingrés. Alguns capítols, això no obstant, afectaven a qüestions externes a la confraria, especialment l'article 17, que establia:

[...] que solament pugan tenir botiga de impressor y estampa parada en casa, treballar y fer treballar de estamper en la present ciutat y son territori aquells que seran confreres de dita confraria y agregats de aquella y no altres.

I també l'article 22, que permetia:

[...] que dits stampers pugan vèndrer y tenir públicament y palesament en sas portas y botigas tot gènere de llibres estampats, privative a altres, sots pena de sinch lliuras per quiscuna vegada que-s contrafarà, entès emperò que dits llibres se entengan plegats, no emperò cusits y encolats, ni que en lo present capítol vingan compresos los mestres llibraters de la present ciutat.⁶³

Davant d'això, els llibreters, una vegada més, es deurién esparverar, ja que no havia passat més d'un dia que ja tenien introduïts tres plets a la Reial Audiència. El 27 de maig de 1684, Anton Ferrer, Josep Moyà i un grup de llibreters encapçalats per Joan Païssa i Bernat Nivell, tots ells propietaris d'impremta, van presentar tres súpliques davant la justícia, que tot i separades, tenien un contingut similar:

61. *Molt Illustre senyor, tenint noticia...*, BC, BerRes. 43/31-Fol. Reproduït per M. GONZÁLEZ SUGRAÑES, *Contribució a la història...*, 185-191.

62. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1684, 106-CC, 203v-204, 26 maig 1684.

63. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1684..., 203v-204. Document reproduït per M. GONZÁLEZ SUGRAÑES, *Contribució a la història...*, 192-197.

Excel·lentíssim Senyor: no obstant que esta part de Joan Paysa, Miquel Planella, (...) y altres companys, tant en nom propri com també en nom y com a ciutadans y habitants en la present ciutat, estan en quieta y pasífica possessió de tenir estampa y estampar en ella tota sort de llibres, conclusions, memorials y qualsevols y altres, fent treballar aquella per oficials naturals o foresters, examinats o sens examinar, liberament y ab tota independència, ab lo sol gust y voluntat dels dits, tractant dita art en aqueixa possessió *seu quasi*, no duptan Rafel Figueró y altres, en lo acte de citació nomenadors, molestar-los en la dita pasífica possessió *seu quasi*.⁶⁴

A grans trets, l'argumentació dels llibreters es basava, altre cop, en el lliure comerç i en la idea que, en tant que art lliberal, qualsevol persona de qualsevol condició podia tenir una impremta en propietat.

Fos com fos, mentre llibreters i impressors dirimien les seves diferències davant la justícia, tots dos col·lectius es van llançar al carrer a una veritable guerra de requises. El 12 de juny de 1684, Pau Agell, síndic de la confraria dels llibreters, s'endua un bon grapat de llibres de les imprentes de Vicenç Surià i de Jacint Andreu.⁶⁵ El mateix dia, Vicenç Surià i Rafael Figueró, actuant com a cònsols de la confraria dels estampers, tornaven la jugada als llibreters, tot personant-se, acompanyats del veguer de Barcelona, a casa de Josep Moyà, al carrer de la Llibreteria, a fi de penyorar-lo per tenir una impremta. Moyà es queixava d'aquella actuació, tot recordant al veguer que aquell afer es trobava en mans de la justícia.

Al penyoramament que a instància de Simeon Gallart, notari causídic, Rafel Figaró y Vicens Surià, com a pretesos síndich y proms respective de la pretesa confraria de estampers de la present Ciutat, ha V.M., Sr.veguer, pretés fer en casa de mi, Joseph Moyà, llibrater, per rahó de tenir en ella parada estampa y usar jo de ella, dich que encara que V.M dit Sr.veguer no tinga presentat cartell algun de la Real Audientia, ni sàpia que per rahó de dit fet hi ha causa introduhida en aquella [...], y que axí pretench usar de la natural llibertat en que-m trobo per tenir parada dita estampa y usar de aquella del modo y manera a mi ben vist, no obstant la dita pretesa confraria de estampers. Per lo que los requeresch y interpelo cessen de ditas o altres semblants molestias, protestant-los de tots los danys, gastos y despesas.⁶⁶

La tensió entre els dos bàndols va augmentar considerablement, fins al punt que el mes d'agost següent Joan Riquer, notari causídic, actuant com a procurador dels llibreters, va denunciar a la Reial Audiència que els impressors anaven a casa de Josep Moyà i amenaçaven els seus treballadors.

64. ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 12772, s.f. 27 maig 1684.

65. AHPB, Jeroni Guiu, Manual de 1684, 846/5, 83v-86v, 12 juny 1684.

66. ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 12772, s.f. 12 juny 1684.

[els impressors] proceheixen turbulentment, perquè hi amenassen anar cada dia. Y ja hi són estats sinch o sis vegadas y hi vénen no sols lo notari y síndich y official, sinó també los impressors, casi tots in magna turba. Y de aquí se segueix que destorban molt als qui treballan en dita estampa y se van cada dia enconant los ànimos, de calitat que se pot témer un escàndol, perquè com tots los sobredits plets sien entre impressors y las estampas de esta part y altres llibreters sien en lo mateix carrer de la Llibreteria, alborotan a tot lo carrer y sempre s'[hi] mesclan paraulas provocativas de una part y altre, lo que no succehiria si per lo menos, ja que hagen de molestar a esta part ab ditas descripcions, anàs a fer-las lo notari, official y síndich tots sols, si bé per axò bastan lo notari y síndich.⁶⁷

Unes setmanes després, Josep Moyà, actuant com a substitut de Pau Agell en el càrrec de síndic de la confraria dels llibreters, es revenjava dels stampers, aquesta vegada al taller d'Antoni Lacavalleria, d'on, amb l'assistència del sotsveguer de Barcelona, es va endur dos centenars de llibres, advertint prèviament a l'impressor amb aquest requeriment:

Jo, Joseph Moya, llibrater, com a síndich substituhit de la confraria dels llibreters de la present ciutat, requeresch a Anthoni La Cavalleria, stamper, ciutadà de Barcelona, que realment y ab tot effecte en dit nom de síndich me done y entregue tots los llibres, tant encodernats com sens encodernar, que té en la botiga que té en sa casa, que-s vehuen públich y palesament per la porta de dita botiga per qualsevol persona que passe per lo carrer, sens haver-hi cosa ninguna que li impedesca poder-los veurer o altrament, recusant lo contrari, passarà a la via executiva de aportar-se'n dits llibres y per las penas que dit Lacavalleria ha isidit per dit causa y rahó.⁶⁸

La disputa entre impressors i llibreters es va mantenir uns mesos, fins que a mitjan 1685 l'afer tornà a passar per les mans del Consell de Cent. El 7 de juliol d'aquell any el trentenari va tractar unes noves súpliques presentades pels uns i els altres. A grans trets, els llibreters es queixaven al govern municipal que el capítol 22 de les ordinacions que havien estat concedides als stampers contradeien les que tenia la confraria de llibreters des de 1553. Argumentaven també que la petició per formar una confraria d'estampers l'havien signada només cinc persones i, per tant, deien, «no apareix rahó que per sinch personas solas, y ab la contradició de tants mayor número, se haye de concedir dita formació».⁶⁹

Els impressors, al seu torn, demanaven al Consell de Cent que les pretensions dels llibreters no fossin escoltades. Per justificar la creació de la seva confraria argumentaven que el dret no permetia l'intrusisme professional, tot recordant, en

67. ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 12772, s.f. 30 agost 1684.

68. AHPB, Jeroni Guiu, Manual de 1684, 846/5, 114v-119v, 27 setembre 1684.

69. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1685, 107-CC, 183v-184, 7 juliol 1685.

aquest sentit, que la feina dels llibreters era la d'enquadernar llibres, mentre que «els impressors no tenen altre ofici y operació sinó la única de imprimir, que's propia y peculiar de aquells, com la etimologia del mateix nom ho denota».⁷⁰

El Consell Ordinari de 36 va deliberar que fossin escollides quatre persones per estudiar la qüestió més a fons, «procurant tot lo que sie possible al be públich y libero comers». Finalment, el 31 de juliol de 1685, després de llegir l'informe presentat per aquesta quatreta, el trentenari va resoldre extingir la confraria política i civil dels stampers i retornar-la al seu anterior estat, com a confraria de devoció o germandat. Un dels arguments recollits en l'informe dels experts era que, tractant-se la impremta d'una art liberal, la podien exercitar tant eclesiàstics com militars, per la qual cosa, pretendre que aquestes persones formessin part d'una confraria, pròpia de l'estament dels menestrals, suposava «rebaxar-los i vexar-los». El principal argument, tanmateix, eren els perjudicis comercials que se'n podien derivar:

[...] la erecció de dita confraria no sols no pot tenir lloch, sinó que també és perjudicial a la utilitat y benefici públich, perquè prima lo libero comers y destorbaria lo erigirse companyias de perçonas que ab crescuts cabals posarian estampas de concideració, que de no tenir-las [...] resulta que s'en va molt diner de la present ciutat y del regne a Venècia, Lió y altres parts.⁷¹

Per tot plegat, el Consell Ordinari de 36 va determinar que fos...

[...] concedida llibertat per a posar y tenir estampa en la present ciutat y son territori a qualsevols personas de qualsevol estat y condició sien, y per a treballar y fer treballar en ella, y axí mateix als fadrins llibertat de poder treballar en qualsevols estampas, sens estar obligats a entrar ni agregar-se en dita confraria, ni a pagar talls ni taxas de aquella.⁷²

L'existència de la confraria dels stampers de Barcelona, així doncs, va durar poc més d'un any.

Molts pretendents per a un càrrec

El Consell de Cent, com la majoria de les institucions polítiques de Catalunya, tenia un impressor al seu servei que s'ocupava d'imprimir la documentació que ho requeria. Dins l'organigrama municipal, aquesta figura era coneguda com *l'estamper de la casa de la Ciutat* i gaudia de la consideració d'oficial mecànic. Al llarg del segle XVII aquest ofici va passar per diverses mans, fins que el 1675, en morir Caterina Mathevat, hereva de l'impressor Sebastià Mathevat, va recaure en Teresa Cormellas i Ginebreda, vídua de Sebastià de Cormellas, mercader i propietari d'una de les im-

70. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1685..., 183v-184.

71. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1685, 107-CC, 217-218, 31 juliol 1685.

72. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1685..., 217-218.

premes de Barcelona.⁷³ El 1691, quan Josep Cormellas, doctor en lleis, fill i hereu de Sebastià de Cormellas, va assolir la majoria d'edat, Teresa Cormellas, la seva mare, va obtenir del Consell de Cent el reconeixement d'impressor de la Ciutat per al seu fill.⁷⁴

Josep Cormellas va heretar la impremta l'any 1693, en morir Teresa Cormellas, que fins aleshores n'havia estat usufructuària. Ara bé, en tant que ciutadà honorat i home de lleis, Josep Cormellas es dedicava a altres assumptes i, tal i com havia fet durant anys la seva mare, va deixar el taller en mans de mestres impressors que l'administraven. A final de l'any 1700, Cormellas va cedir l'ofici d'impressor de la Ciutat al llibreter Joan Pau Martí, amb qui havia acordat la venda de la impremta.⁷⁵ En conseqüència, el 31 de desembre d'aquell any, els consellers de Barcelona, atenent a la renúncia presentada per Josep Cormellas, van nomenar Martí com a estamper de la casa de la Ciutat.⁷⁶

Aquesta vegada foren els impressors els que immediatament van fer un salt de la cadira. El 8 de gener de 1701 el Consell Ordinari de 36 llegia una súplica presentada per un grup d'estampers:

Excel·lentíssim Senyor: havent vingut a noticia de Rafel y Rafel Figueró, pare y fill, Martí y Rafel Gelabert, també pare y fill, Joan Jolis, Francisco Guasch y Joseph Llopis, tots stampers de la present Excel·lentíssima Ciutat, que los Excel·lentíssims Senyors Consellers haurian anomenat y elegit per estamper o impressor de la present Casa a Joan Pau Martí, mestre llibreter de la mateixa ciutat, per haver-lo renunciat lo doctor Joseph Cormellas, ha aparegut als suplicants representar a V.E. que encara que qualsevol persona en esta ciutat puga tenir estampa y fer treballar en ella públicament, lo cert és que la operació de estamper o impressor és art liberal que per exercitar-lo necessita de gran perícia y habilitat, circumstàncies que no concorren en dit Martí, suposat que no ha may practicat ni professat altre ofici que lo de llibreter. Y així, encara que se diu que està en tractes de comprar la estampa del mateix doctor Cormellas, de aquí no se segueix que dit Martí fos hàbil e idòneo per servir a V.E. en dit ofici de estamper o impressor. [...] Los referits, Excel·lentíssim Senyor, són los motius ab que los suplicants se animan a posar-los a la alta comprehensió de V.E. pera que, a vista de ells, se digne V.E. afavorir y honrar als suplicants en concedir la gràcia de dit ofici a algun dels stampers de la present ciutat, per alentar més a tots a que continuen y augmenten sas operacions, en benefici públich del comers y utilitat dels naturals y habitants en lo present Principat y Ciutat.⁷⁷

73. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1675, 95-CC, 86v, 11 març 1675.

74. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1691, 113-CC, 279v, 31 octubre 1691.

75. Aquesta venda, tanmateix, no es va materialitzar fins al 1703 i se n'ocuparen els marmessors del testament del difunt Josep Cormellas. AHPB, Francesc Serra, Quinzè manual, 875/31, 180v-193v, 10 abril 1703.

76. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1701, 123-CC, 40v, 31 desembre 1700.

77. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1701, 123-CC, 53v-54, 8 gener 1701.

El debat que hi hagué en el Consell de Cent en relació amb aquesta nova polèmica entre impressors i llibreters és interessant d'analitzar amb detall, ja que mostra l'arbitrarietat amb què, sovint, funcionava aquesta institució.

Aquell 8 de gener, un cop llegida la súplica presentada pels estampers, sorgí un primer desacord entre els membres del trentenari, motivat, precisament, pel fet que Josep Cormellas en formava part.

E volent passar a votar, fonch suscitat dubte si trobant-se com se trobava present en Consell, lo dit sr. Cormellas podia star present y donar vot en dita llohació y aprobació, per considerar del contengut en dita súplica tenir algun interès per indirecte.⁷⁸

Baltasar Fitor i Roure, ciutadà honrat, era del parer que Cormellas tenia interès indirecte i que, per tant, no podia participar en la votació. En canvi, Francesc Sala, apotecari, opinava que Cormellas «ni directe ni indirecte no té interès algun en la llohació y aprovació fahedora de la persona de Joan Pau Martí, y que així pot entrevenir en ella». L'opinió de Fitor s'imposà a la de Sala per divuit vots a tres.⁷⁹

Així, un cop Josep Cormellas va haver abandonat la sala, el trentenari procedí a debatre la qüestió. Tot seguit, Baltasar Fitor prengué de nou la paraula:

Y en quant a la llohació y aprobació de Joan Pau Martí en estamper de la present Casa, atès que dit Martí may ha exercit la operació de impressor y així bé regoneixer no tenir la perícia se requereix per dita operació, y atès que tots los Comuns tenen per impressor estamper y no altre ofici com és lo de llibrater, que perçó sien servits los Excel·lentíssims Senyors concellers anomenar altra persona qui hage exercit dita operació de impressor y proposar-la al present Concell per llohar y aprobar dita nominació.⁸⁰

En canvi, Pau Corbera i Palau, també ciutadà honrat, no opinava el mateix:

Y en quant a la llohació y aprobació de Joan Pau Martí, que atès la operació de impressor se ha vist de molts anys a esta part [...] anar per compte y direcció de personas de diferents estats y que no tenian connexió alguna a la impressió, y aixís ho ha observat també la present Casa, que perçó la nominació feta per los Excel·lentíssims Senyors concellers de la persona de Joan Pau Martí, llibrater, en impressor o estamper de la present Casa sie llohada y aprovada com lo present Concell llohà y aprovà aquella.⁸¹

78. AHCB, Consellers, Bosses de Deliberacions 1700-1702, 1C-XIII-33, s. f., 8 gener 1701. Josep Cormellas havia sortit extret, com a ciutadà honrat, per formar part del Consell de Cent el dia de Sant Andreu de l'any 1700. El sorteig, a més, determinà que formés part del trentenari en el primer trimestre. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1701, 123-CC, 8, 30 novembre 1700.

79. AHCB, Consellers, Bosses de Deliberacions 1700-1702, 1C-XIII-33, s. f., 8 gener 1701.

80. AHCB, Consellers, Bosses de Deliberacions 1700-1702..., 8 gener 1701.

81. AHCB, Consellers, Bosses de Deliberacions 1700-1702..., 8 gener 1701.

Una tercera opinió d'un altre ciutadà honrat, Cristòfor Lledó i Carreras, proposava una solució intermèdia, deixant, com s'acostumava a fer en casos de forta discrepància, la resolució en mans d'una quarteta d'experts:

Y en quant a la llohació y aprobació de Joan Pau Martí, que sie comés com lo present Concell comet als Excel·lentíssims Senyors concellers y quatre personas a sa Excel·lència ben vista, perquè se cercioren de la habilitat y perícia de dit Martí per lo tocant a la impressió y de llur sentit fassen relació en escrits, servint-se los Excel·lentíssims concellers reportar-la al present Concell perquè en vista de ella se passe a deliberar lo fahedor.⁸²

Tot i que la resolució més lògica i assenyada hauria estat la darrera, l'opinió que va tenir més vots, un total de catorze, fou la de Baltasar Fitor, de manera que el Consell Ordinari de 36, basant-se únicament de la informació continguda en la súplica presentada pels estampers, va determinar que Joan Pau Martí no era hàbil en l'art de la impremta i que, per tant, no podia gaudir del reconeixement d'estamper de la casa de la Ciutat.

Aquest debat, no obstant això, no es va aturar aquí. Al llarg de les setmanes següents, com havia succeït en altres ocasions, va ressorgir l'enfrontament dialèctic entre impressors i llibreters. El 22 de març de 1701 el trentenari procedia a llegir quatre súplices. En la primera, un grup d'estampers encapçalat per Rafael Figueró es mostrava disconforme que l'ofici d'impressor de la Ciutat recaigués en un llibreter, insistint que a Barcelona hi havia suficients persones experimentades en l'art de la impremta, com eren, segons la súplica, Rafael Figueró major, Rafael Figueró menor, Joan Jolis, Francesc Guasch i Rafael Gelabert, els quals...

[...] per sa perícia com per las numerosas estampas que tenen, han posat ab gran augment y crèdit lo art de estamper en la present ciutat, conforme se'n té experiència ab las moltas impressions [que] han fet de molts y diferents tomos que se han esparcit per tota la Europa y ab tanta satisfacció que de Salamanca, Madrit, Çaragoça, València, Sivilla y Mallorca y altres parts han enviat a estampar en esta ciutat de Barcelona moltos llibres, y que per aconseguir eix blasó han consumit sos patrimonis pera fornir las estampas de totas sorts de lletras.⁸³

En una altra súplica, la germandat dels estampers de Sant Joan *Ante Portam Latinam* demanava al Consell de Cent que afavorís amb el reconeixement d'estamper de la Ciutat tota la germandat, valent-se com a principal argument del fet que Joan Pau Martí mai no havia fet l'aprenentatge d'estamper i que no era «ni és may estat estamper, sinó solament llibreter».⁸⁴

82. AHCB, Consellers, Bosses de Deliberacions 1700-1702..., 8 gener 1701.

83. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1701, 123-CC, 126v-127, 22 març 1701. Rafael Gelabert era fill de Martí Gelabert.

84. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1701..., 126v-127.

Al seu torn, la confraria dels llibreters de Barcelona assegurava que Joan Pau Martí era expert en el domini de l'art de la impremta, tot i que, al seu parer, aquest domini no era necessari per gaudir del títol d'estamper de la casa de la Ciutat.

Té aquell [Joan Pau Martí] la perícia que ha menester pera tenir lo ofici de impressor que V.Ex. li ha fet gràcia, no sent necessària pera obtenir-lo, sí sols tenir estampa y oficials a propòsit pera que V.Ex. restàs servit, com se ha experimentat en las gràcias que de dit ofici fonch servit V.Ex. fer a Catharina Mathevat, viuda, a Teresa Cormellas, viuda, y al doctor Joseph Cormellas, son fill, que sens tenir dita pericia meresqueren de V.Ex. dita gràcia, ab la sola mira y atenció de tenir aquells estampa y oficials pera regir-la.⁸⁵

Els llibreters, a més, acusaven Rafael Figueró de ser l'instigador d'aquella polèmica:

No poden omitir tampoch los cònsols y confraria dels llibraters lo posar en noticia de V.Ex. ésser estat una voluntària y culpable pretensió de Rafael Figueró major y menor, pare y fill, en fer la instància a V.Ex. ab la referida suplicació de que inhabilitàs al dit Martí de la gràcia de impressor de V.Ex., com notoriament se justifica perçò que además de Joseph Texidor, Jaume Surià y Gabriel Bro, tots stampers, y tenint quiscun de ells estampa, no volgueren acompanyar la instància de dits Figueró [...] [i] Martí y Rafel Gelabert, pare y fill, y Joseph Llopis se son apartats de aquella per aver-se vistos y regoneguts, persuadits de sinistre informe y poch fundamental.⁸⁶

Finalment, en la darrera súplica era el mateix Joan Pau Martí el que es defensava, tot dient que, encara que fos llibreter, tenia...

[...] en sa casa la mateixa estampa que tenia antes lo dit doctor Joseph Cormellas, la qual, com és notori, és de las més copiosas, així de fundicions de lletras de uns y altres caracters, com de prempsas y demás recaptos y instruments pera treballar en ella molts oficials, com de fet desde que té la dita estampa continuan en treballar-hi onze en número, y estos de major nota y perícia dels que se troban en la present ciutat.⁸⁷

Martí, insistia, a més, que coneixia l'ofici, i per demostrar-ho aportava l'aval dels impressors Martí Gelabert, Rafael Gelabert i Jaume Surià, els quals en donaren fe davant notari:

85. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1701..., 126v-127.

86. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1701..., 126v-127.

87. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1701..., 126v-127. La súplica presentada per Joan Pau Martí es pot veure a: *Excelentísim Senyor, per la renúncia que feu lo doctor...*, BC, BerRes. 43/15-Fol.

Havent [...] fet differentes preguntas [...] per averiguar si té las intel·ligèncias necessàries del art de imprimir y si sab exercir aquell, hem vist y experimentat que nos ha donadas las respuestas adequadas a las preguntas li havem fetas y axí mateix havem vist practicar y exercir al dit Joan Pau Martí lo dit art de impressor, no sols distribuïnt però també composant y formant planas sens dir-li com y de que conformitat ho havia de fer y lo havem experimentat molt hàbil en dita composició per la qual vehem que és hàbil y idòneo per a exercir, fer y usar lo dit art de impressor per a desempenyarse de qualsevol feyna.⁸⁸

Cal tenir en compte que la composició del Consell Ordinari de 36 es renovava completament cada tres mesos, de manera que les persones que el mes de gener anterior havien rebutjat el nomenament de Joan Pau Martí havien estat substituïdes per unes altres.⁸⁹ El 22 de març, un cop llegides les súplices, el primer a prendre la paraula fou el cavaller Anton de Moxiga i Ginebreda, que va defensar el nomenament de Martí.

Atès que no obstant per lo present Concell tingut y celebrat a 8 del janer proppassat dit Joan Pau Martí fonch repellit e inhabilitat per obtenir lo ofici de impressor de la present Ciutat ab lo motiu de no ésser ell pèrit ni haver exercit la operació de impressió, emperò atès que tant del contingut de la attestació mitgensant jurament feta per Martí Gelabert, Rafael Gelabert y Jaume Surià, estampers, [...] com altrament resulta y apar dit Martí ésser hàbil e idoneo y pèrit en lo art y operació de estamper, que perçò sie llohada y aprobada, com lo present Concell lloha y aprova, la nominació feta per los Exms. Srs. Concellers a favor de dit Joan Pau Martí en impressor de la present Casa, revocant [...] la dita deliberació presa per lo present Concell tingué dit die 8 de janer proppassat.⁹⁰

El debat del trentenari fou intens, no debades hi havia fins a cinc posicions diferents. Onofre Sidós, mercader, considerava que calia respectar la decisió presa pel Consell celebrat el 8 de gener, que havia privat Joan Pau Martí de l'ofici d'impressor de la Ciutat, i nomenar una altra persona. En una línia semblant, Ignasi Rius

88. AHPB, Joan Solsona, Cinquè manual, 890/8, 48v-49v, 3 març 1701. Una còpia d'aquest document, autenticada pel notari, figura també inserida entre les súplices presentades al Consell de Cent. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1701, 123-CC, 126v-127, 22 març 1701.

89. El Consell Ordinari de 36, anomenat també trentenari, era un consell reduït, format per una representació de tots els estaments. Aquest organisme es renovava totalment cada tres mesos, de manera que les 144 persones que integraven el Consell de Cent formaven part, en un moment o altre, d'algun dels quatre trentenaris que hi havia cada any. Sobre el funcionament del trentenari en l'inici de l'època moderna es pot consultar: J. VICENS VIVES, *Ferran II i la ciutat de Barcelona*, I, Barcelona, Vicens Vives, 2010, 120-125. Per al funcionament del trentenari a mitjan segle XVII, es pot veure: N. FLORENSA I SOLER, *El Consell de Cent. Barcelona a la Guerra dels Segadors*, Barcelona, Universitat Rovira i Virgili, 1996, 196-200.

90. AHCB, Consellers, Bosses de Deliberacions, 1700-1702, 1C-XIII-33, s.f., 22 març 1701.

i Falguera, cavaller, dubtava també que el trentenari del trimestre corrent tingués facultat de revocar una decisió presa pel trentenari anterior i proposava que aquesta possibilitat fos estudiada per una comissió d'experts. Ramon Codina i Ferreras, cavaller, també era del parer que fos escollida una comissió de quatre persones, però en aquest cas per reunir-se amb els advocats de les parts enfrontades i amb els advocats ordinaris del Consell de Cent «perquè se pugue pèndrer la més acertada resolució y deliberació».⁹¹ Finalment, Jeroni Guiu, notari, es mostrava favorable a l'opinió expressada per Anton de Moxiga, proponent, però, que la resolució feta sobre la base del jurament dels tres impressors, conforme Joan Pau Martí coneixia aquest ofici, no establís un precedent, «per no estil·lar-se pèndrer-se en semblants ni altres oficis de gràcia semblants attestacions o certificats».⁹²

La proposta guanyadora, amb vint-i-dos vots a favor, fou la d'Anton de Moxiga, de manera que el Consell Ordinari de 36, basant-se únicament en el jurament prestat pels tres impressors, va considerar que Joan Pau Martí era destre en la feina d'impressor i el va tornar a habilitar en el càrrec d'estamper de la Ciutat.⁹³ Sorprenent, tanmateix, que el trentenari no posés cap objecció al fet que Moxiga fos nebot de Teresa Cormellas i Ginebreda i cosí de Josep Cormellas. Mentre el Consell reunit el 8 de gener no va permetre Cormellas participar en el debat, considerant que tenia relació amb el fet que s'havia de tractar, en el celebrat el dia 22 de març no es va posar impediment que ho fes un membre destacat de la seva família.⁹⁴

D'igual forma, no és menys sorprenent que Jeroni Guiu, el membre del trentenari que va donar suport en veu alta a la proposta d'Anton de Moxiga, fos el notari que portava els afers de la confraria dels llibreters des de feia gairebé vint anys.⁹⁵

Un impressor per a un rei

El 2 de gener de 1706 Rafael Figueró va assolir el punt culminant de la seva carrera professional. L'arxiduc Carles d'Àustria, que unes setmanes abans havia desembarcat a Barcelona i havia estat aclamat com a rei pels catalans, va concedir a Figueró i al seu fill el títol d'impressor reial, un reconeixement que fins aleshores no havia existit a Catalunya. Aquest nomenament, de fet, sobrepassava amb escreix les possibilitats de qualsevol persona amb un origen menestral com era el de Rafael

91. AHCB, Consellers, Bosses de Deliberacions, 1700-1702..., 22 març 1701.

92. AHCB, Consellers, Bosses de Deliberacions, 1700-1702..., 22 març 1701.

93. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1701, 123-CC, 127, 22 març 1701.

94. La relació directa d'Anton de Moxiga i Ginebreda amb els afers econòmics dels Cormellas és evident. A l'hora de fer testament, Josep Cormellas va escollir Moxiga com un dels seus marmessors. AHPB, Rafael Cassanyes, Transaccions i concòrdies, 867/27, 270-280v. Uns anys abans, Teresa Cormellas també havia escollit Moxiga com a marmessor. AHPB, Josep Güell, Tercer llibre de testaments i codicils, 811/98, 99-101.

95. Vegeu, per exemple, les actes aixecades per aquest notari en les requises efectuades pels llibreters a les impremtes de Barcelona l'any 1684, citades en aquest article, o bé una acta de 1699 en la qual els llibreters donaven llicència a uns mercaders francesos per vendre estampes a la ciutat AHPB, Jeroni Guiu, Manual de 1699, 846/9, s.f., 29 abril 1699.

Figueró. Cal assenyalar, en aquest sentit, que el títol d'impressor reial de Castella el van ostentar persones amb rang de noble, com, per exemple, Lucas Antonio de Bedmar o Juan de Goyeneche.

La concessió d'aquest privilegi fou el resultat d'una petició expressa presentada pels Figueró al rei Carles III, el qual va valorar la seva fidelitat a la causa austriacista i el servei que aquesta impremta havia fet a la casa d'Àustria durant molts anys:

Nos, don Carlos, por la gracia de Dios, Rey de Castilla, de Aragón [...], por quanto Rafael Figueró mayor y Rafael Figueró menor, padre e hijo, nos han representado lo mucho se han adelantado al Real servizio azia nuestra Augusta Casa en el Reynado de nuestro tío y Señor Don Carlos II (que gloria aya), como también durante el tiempo de la ilegítima intrusión del duque de Anjou, en el qual se mostraron con la enteresa correspondiente a la fidelidad devian proressarnos, y que de mas de quarenta años a esta parte han siempre impresso tantos papeles Reales quantos huvieron de dar a la imprenta nuestros gloriosos precededores [...], nos han suplicado les hiziessemos gracia y merced de concederles privilegio [...], hemos resuelto hazerles merced [...] de el título de nuestro Impresor Real.⁹⁶

A banda del prestigi que comportava un títol com aquest, existia, evidentment, un benefici econòmic per a l'impressor, ja que el privilegi atorgava als Figueró l'exclusiva per publicar gasetes, papers polítics i d'Estat, com també prohibia durant deu anys a qualsevol altre persona imprimir els llibres que haguessin estat editats pel seu compte.⁹⁷

Per tot plegat, una vegada més, les queixes no van trigar gaire a aflorar. El 17 de gener de 1706 el Consell de Cent llegia una súplica presentada, de forma conjunta, per la confraria de llibreters i per alguns impressors, en la qual argumentaven, fonamentalment, que el privilegi concedit als Figueró anava contra el lliure comerç i el servei públic:

Las Reals Concessions, ab las prohibicions expressadas en dit Real Privilegi, ab las quals ne ha dignat sa Magestat afavorir a dits Figueró [...] venen a ésser contra del líbero comers, lo qual en Catalunya és molt franch, sens poder ser impedit als provincials per ninguna causa, rahó ni pretext, segons lo disposat en las Constituciones col·locadas baix lo títol *De comersis y seguretat de camins* [...]. Y altrament, perquè si ditas Reals Concessions se posaven en execució com se pretén per dits Figueró, vindria a quedar damnificada la pública utilitat, la qual sempre deu preferir y prevalèixer a la privada. [...] Y últimament, se diu que si dita Real Concessió ab las prohibicions en ella contingudas tenia la execució que se solicita per dits Figueró, vindrian los suplicants en conseqüència a quedar privats del exercici de las operaciones,

96. Nos, don Carlos, [...]. Por quanto Rafael Figueró...

97. Nos, don Carlos, [...]. Por quanto Rafael Figueró...

com és de imprimir, vendre y comprar tots y qualsevols gèneros de llibres y demés cosas que se imprimeixen y desta manera impossibilitats de poder viurer y mantenir sas famílias [...]. Per tot lo que y altrament, recorrent los suplicants al emparo y protecció de V.E., posant las cosas referidas en sa alta comprensió suplican a V.E. sia de son servey deliberar lo més convenient a fi de que las Generals Constitucions sian observadas y no lesiadas lo líbero comers y pública utilitat.⁹⁸

El Consell de Cent, considerant que la queixa dels llibreters i impressors afectava una matèria de gran importància, va aprofitar que en aquell moment se celebraven Corts a Barcelona per traure's el problema de sobre i evitar, a més, haver de posar en dubte una decisió del rei.⁹⁹ La súplica dels llibreters i impressors, així doncs, fou enviada a la vint-i-quatrena de Corts, que, amb notable desacord, la va tractar en un consell celebrat el 10 de març de 1706. Davant la postura del braç eclesiàstic, que instava els llibreters a vehicular la queixa a través de la justícia ordinària, els braços militar i reial eren partidaris de fer una representació al rei per exposar-li els danys que podien derivar-se del privilegi concedit als Figueró.¹⁰⁰

De fet, com assenyala Eva Serra, el lliure comerç fou una de les qüestions que va provocar més discrepància entre el tres braços al llarg de la celebració de les Corts de 1705-1706, com es desprèn de la documentació del Procés Familiar del Braç Eclesiàstic.¹⁰¹ Així, el braç militar estava d'acord amb el nomenament atorgat als Figueró, mentre que, en canvi, el braç reial va donar suport a la iniciativa dels llibreters i impressors, tot proposant la creació d'una comissió formada per sis persones, dues de cada braç, per tal que, amb l'assessorament dels respectius advocats, fos estudiat si existia contrafacció de les Constitucions. Segons Eva Serra, aquesta comissió va concloure que el privilegi d'imprimir gasetes i papers polítics i d'Estat no suposava cap contrafacció, ja que no hi havia prohibició expressa en casos de perjudici a tercers i que, en tot cas, era un afer més propi de la justícia ordinària. Pel que fa al fet que durant deu anys cap altre persona no pogués imprimir els llibres editats per Figueró, la comissió, atenent que es tractava d'una prohibició temporal, va considerar que era també una qüestió que calia resoldre per la via judicial.

Per tot plegat, aquesta disputa va arribar a la Reial Audiència aquell mateix any. El 23 d'octubre de 1706 Figueró va presentar una queixa contra els impressors Jaume Surià, Josep Teixidó i Bartomeu Giralt, i contra Anton Moyà, síndic de la confraria dels llibreters de Barcelona, denunciant que els estampers no respectaven les prohibicions expressades en el privilegi que ell i el seu fill havien obtingut del rei Carles III:

98. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1706, 154-CC, 87-87v, 17 gener 1706.

99. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1706..., 87v.

100. AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions de 1706, 155-CC, 614, 10 març 1706.

101. Agraïxo a Eva Serra que m'hagi facilitat el manuscrit del seu article introductor i a l'edició del Procés Familiar del Braç Eclesiàstic de la Cort de 1705-1706, de propera publicació.

No duptan alguns impressors de esta ciutat y Principat voler molestar y perturbar a dits Figueró en la sobredita possessió *seu quasi*, pretenent que sens embarch de dita concessió y prohibició que conté la dita Real magnificència y de la possessió o *quasi* en que se troban en força de ella, los seria lícit y permés imprimir y reimprimir los dits papers y llibres o alguns de aquells, y que en effecte voldrian passar a executar-ho. [Per això, demanen que sigui ordenat als estampers] que cessen y se abstingan de totas molèstias fetas y fahedoras a dita possessió *seu quasi*.¹⁰²

Al seu torn, les al·legacions presentades pels llibreters i els impressors contra Rafael Figueró es basaven, a grans trets, en els mateixos arguments que ja havien exposat davant del Consell de Cent; és a dir, que la exclusivitat de la impressió de gasetes i papers d'Estat es contradeia amb les lleis de Catalunya i, en segon lloc, que el privilegi concedit als Figueró anava contra la utilitat pública i constituïa un cas d'agabellament o monopoli.

Y altrament se deu conciderar concòrrer la pública utilitat en lo major número de impressors que no en la limitació y restrictió de un sol, perquè per medi del major número de impressions compraran los provincials los llibres y demás obras impressas a un preu acomodat y baix y, al contrari, los comprarian a un preu molt crescut si la impressió estava restreta a un sol impressor, com y també ab més comoditat se imprimeix y se imprimiran los llibres y demás obras havent-hi un crescut número de llibraters y impressors que no seria ab la sola limitació y restrictió de un sol impressor.¹⁰³

El plet entre Rafael Figueró i la confraria de llibreters es va allargar uns quants anys. L'impressor va encarregar la seva defensa a un equip de tres advocats, els quals, el març de 1710, van presentar un extens memorial en què responien als arguments dels llibreters. En primer lloc, els advocats opinaven que el nomenament d'un impressor reial no aportava res de nou al Principat, ja que Figueró, en tant que impressor de la Tresoreria Reial des de feia més de quaranta anys, portava a terme una feina semblant des de molt abans de la concessió del privilegi.¹⁰⁴ A més, els advocats defensaven que l'exclusiva atorgada als Figueró per imprimir gasetes era favorable al bé comú i asseguraven que si tothom ho pogués fer la situació esdevindria caòtica, «porqué como las nuevas se hazen inciertas

102. ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 16661, s.f. 23 octubre 1706.

103. ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 16661, s.f. 29 novembre 1706. Els arguments de la confraria de llibreters foren també recollits en un memorial, imprès per Josep Llopis el 1709. *Juris Municipalis breve propugnaculum pro consulibus en confratria biblopolarum presentis civitatis Barcinona contra Raphaelem Figueró, patrem et filium, typographos*, BC, BerRes. 43/19-Fol.

104. *Utilidad pública atendida en el real privilegio que la S.C.R. Magestad del Rey nuestro Señor don Carlos III [...] otorgó a Rafael Figueró, padre e hijo, impresores [...], defendida de las quejas que el gremio de los libreros...*, BC, F.Bon. 3022, 6.

en llegando a personas de dos classes, se abultan muy facilmente con la incertidumbre», deien.¹⁰⁵

Al mateix temps, els advocats consideraven que la prohibició que altres estamperers no poguessin imprimir durant deu anys les obres que Figueró hagués editat a compte seu era una cosa habitual en els privilegis d'impressió que des de feia molts anys atorgava la Reial Cancelleria als estamperers, per tal d'evitar-los la competència i compensar-los, d'aquesta manera, per la gran despesa que suposava l'edició d'un llibre.

Ara bé, els advocats de Rafael Figueró deixaven molt clar que encara que hi hagués una situació de monopoli o de perjudici a la utilitat pública, el privilegi era, en darrera instància, una decisió reial que estava per sobre de totes les coses.

Aunque tales privilegios fueran monopolio (lo que se niega) no es punto disputable que por esse cabo el Real Privilegio de los Figueró ha de tener su devido efecto, pues es cierto que puede el Príncipe conceder privilegio para exercer monopolio, concurriendo la pública utilidad. Y lo que mas es, que por aquella puede el Rey N.S. en nuestro Principado apartarse de la Ley municipal con la concesión de un privilegio o otra manera. [...] En conclusión, se infiere de lo dicho que el Real Privilegio [...] es muy conforme a la equidad, justícia y buen gobierno, y que tales prohibiciones no son monopolios, ni estanques prohibidos por las Leyes municipales, y que aun que lo fueran, deven ser permitidos y practicados en semejantes casos. Y por tanto, que deve el Príncipe atender a su execución.¹⁰⁶

Finalment, en una sentència emesa el 22 d'abril de 1711, la Reial Audiència va donar la raó a Rafael Figueró i va ratificar, fil per randa, el contingut del privilegi que li fou concedit pel rei Carles III.¹⁰⁷ D'aquesta forma, els Figueró van seguir gaudint dels avantatges d'aquest reconeixement fins a la caiguda de Barcelona en poder dels borbònics el 1714, quan foren desposseïts del títol d'impressor reial per la nova administració.¹⁰⁸ Tot i que no va tenir gaire temps per celebrar-ho, després d'anys de conflicte, Rafael Figueró havia guanyat la partida als llibreters.

105. *Utilidad pública atendida...*, 14.

106. *Utilidad pública atendida...*, 31-32.

107. ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 16661, 22 abril 1711. Vegeu també ACA, Reial Audiència, Conclusiones Civiles, 197, 47v-51. A més, la sentència fou també impresa, molt probablement pels mateixos Figueró, malgrat que l'exemplar conservat no porta peu d'impremta. *Regia sententia lata [...] in causa syndici confratria bibliopolarum civitatis Barcinona ex una et patrem ac filium Rapphaelem Figueró, typographos...*, BC, BerRes. 43/20-Fol.

108. Durant el setge de 1713-1714, a pesar de l'absència del rei, Figueró va seguir incorporant la fórmula «Impressor del Rey nuestro Señor» en els peus d'impremta. El setembre de 1714, després d'ocupar Barcelona, el duc de Berwick va atorgar aquest reconeixement a Josep Texidó, un nomenament que fou signat per Felip V el 13 de març de 1716. AHPB, Aleix Claramunt, Tercer manual, 948/3, 420. A més de ser desposseït del títol, Rafael Figueró, com la majoria de barcelo-

Conclusions

Les disputes que protagonitzaren els llibreters i els impressors de Barcelona en la segona meitat del segle XVII no foren exclusius d'aquests dos oficis; al contrari, com ha assenyalat l'historiador Albert Garcia Espuche els conflictes sobre competències, drets i privilegis foren una cosa molt habitual al llarg de l'època moderna.¹⁰⁹ D'una forma semblant, el debat sobre el lliure comerç va manifestar-se també en sectors molt més importants de l'economia catalana i, de fet, fou un dels temes que va generar més discussió tant a les Corts de 1701-1702, concluses per Felip V, com a les de 1705-1706, celebrades amb l'arxiduc Carles.¹¹⁰

El cas dels llibreters i impressors, tanmateix, serveix per constatar l'existència d'una anomalia que afectava el funcionament del negoci del llibre. Així, mentre els llibreters tenien ben delimitats els seus drets, amb un privilegi reial i unes ordinations que els permetien controlar en règim de monopoli el negoci de l'enquadrernació i venda de llibres al detall, els impressors es trobaven en una situació d'indefensió, ja que cap privilegi ni ordenança municipal regulava el mestratge del seu ofici. Això, juntament amb la consideració de l'art d'imprimir com a liberal, permetia que qualsevol persona, experimentada o no, pogués treballar o fer treballar una impremta, una circumstància que fou aprofitada per alguns llibreters per adquirir aparells tipogràfics i prescindir de la feina dels impressors.

Així doncs, la prohibició de vendre públicament els llibres que imprimien obligava els stampers a haver de fer-ho a la rebotiga, sense enquadrernar i sense poder mostrar-los públicament, a vendre'ls a l'engròs, també sense enquadrernar, generalment de forma acordada amb els autors a través d'un contracte, o bé enviar-los fora de Barcelona. Una important font d'ingressos es derivava de treballs menors, com podien ser els plec solts (goigs, romanços, sermons, gasetes, etc.) o aquells impresos que no anaven destinats al mercat, com era el cas, per exemple, de les al·legacions jurídiques i les sentències, un producte imprès que va tenir molta acceptació en l'època.

nins que s'havien quedat a la ciutat durant el setge, va ser víctima de la confiscació de béns, com també de la repressàlia fiscal que va suposar per a tothom la imposició del cadastre. Amb tot, Figueró va poder continuar exercint l'ofici d'impressor, encara que de forma limitada, pràcticament fins a la seva mort, l'any 1726.

109. A. GARCIA ESPUCHE, *La Ciutat del Born, Economia i vida quotidiana a Barcelona (segles XIV a XVIII)*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2009, 387. Garcia Espuche posa com a exemples els conflictes que hi hagué entre serradors i fusters, cotoners i corders de viola, així com entre taverners i hostalers. Moltes d'aquestes disputes es poden constatar també a J. CARRERA PUJAL, *Historia política y económica...*, II, 149-246.

110. En aquest sentit, Pierre Vilar va assenyalar que el concepte de *lliure comerç* gaudia d'un gran «prestigi» el 1701-1702, quan les Corts discutien mesures econòmiques com la construcció d'un port franc o el dret d'enviar dos vaixells anuals a Amèrica. P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, II, Barcelona, Edicions 62, 1964, 408. Sobre el pes que el comerç va tenir en la configuració de l'austriacisme català es pot veure també J. ALBAREDA SALVADÓ, *El «cas dels catalans», la conducta dels aliats arran de la Guerra de Successió (1705-1742)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2005, 49-61.

La situació que patien els stampers era el resultat de l'evolució que havia experimentat el negoci del llibre a Catalunya des de l'aparició de l'impremta. Si bé inicialment era freqüent a Barcelona que l'ofici d'impressor fos exercit per llibreters, a partir de mitjan segle XVI la majoria d'aquests van optar, almenys sobre el paper, per dedicar-se exclusivament a l'enquadernació i venda de llibres al detall. Això es constata en el privilegi i en les ordinacions que els llibreters van obtenir l'any 1553, on no s'esmenta que la impremta formés part del seu ofici. De la mateixa manera, amb el pas dels anys, els impressors van establir-se com a col·lectiu diferenciat dels llibreters, tot i que, com s'ha vist al llarg de l'article, els fou impossible organitzar-se en forma de confraria amb caràcter polític.

El fracàs dels stampers en la reivindicació dels seus drets respon, al meu parer, a diversos motius: en primer lloc, al fet que el nombre d'impressors que hi havia a Barcelona a mitjan segle XVII era molt reduït, en comparació d'altres oficis, cosa que els va impedir assolir la capacitat de pressió que tenien alguns menestrals, com podien ser, per citar-ne alguns, els paraires o els mestres de cases, molt més forts, tant econòmicament com quantitativament. En segon lloc, els impressors van topar amb el problema, no menys important, del fet que algunes de les imprentes de Barcelona fossin propietat de persones d'estaments més elevats, com, per exemple, la de Sebastià de Cormellas, que era mercader, la de Josep Forcada, que era notari, o la dels Mathevat, que va anar a parar a mans de la Companyia de Jesús. Per raó del seu estatus social, difícilment aquestes persones podien formar part o donar suport a la creació d'una confraria d'impressors, situada en un estament inferior. De fet, un dels errors dels impressors fou, precisament, reivindicar que el seu ofici fos considerat una art liberal, ja que això va afavorir els llibreters que havien adquirit aparells d'imprimir a l'hora de defensar el seu dret a posseir-los, amb el lliure comerç reconegut per les Constitucions catalanes com a principal argument.

D'altra banda, el fet que l'ofici d'impressor no gaudís d'una reglamentació i una organització gremial semblant a la que tenien la majoria de menestrals va comportar una pràctica molt comuna entre els impressors: la doble adscripció. La manca d'una confraria dels stampers permetia a alguns impressors formar part de les confraries d'altres oficis, dels quals eren pràctics, principalment per raons familiars. Aquest fou el cas, per exemple, de Francesc Caís i de Francesc Pasqual, que a més d'impressors constaven com a daguer i barreter d'agulla, respectivament, cosa que els va permetre de gaudir de càrrecs dins l'organigrama municipal. Rafael Figueró deuria envejar aquesta possibilitat, de manera que als trenta-set anys va examinar-se de la mestria de paraire i va aconseguir ser insaculat al Consell de Cent. Aquest cas serveix per constatar també la importància que tenia ocupar un càrrec o un ofici municipal a la Barcelona de l'època, ja fos per la remuneració o bé, senzillament, pel prestigi. Tenint en compte la tensió que es vivia entre els impressors i llibreters, és possible que Figueró perseguís l'obtenció d'una certa quota d'influència a través de la política, amb l'objectiu d'aconseguir algun tipus de benefici per al seu taller o per a la germandat dels stampers.

La importància d'aquesta influència política es constata en la polèmica que van protagonitzar els llibreters i els impressors arran del nomenament de Joan Pau Martí com a estamper de la Ciutat. Les deliberacions fetes pel Consell Ordinari

de 36 indiquen com les decisions emanades del poder municipal estaven, sovint, subjectes a una certa arbitrarietat. En aquest sentit, és molt probable que les relacions familiars entre Anton de Moxiga i Josep Cormellas tinguessin un pes decisiu a l'hora de ratificar Joan Pau Martí en el càrrec.

D'igual forma, el joc d'interessos polítics va ser determinant perquè, malgrat les queixes dels llibreters i d'altres impressors, Figueró no fos privat del títol d'impressor reial. El Consell de Cent, a pesar que hi havia en joc una qüestió relacionada amb les lleis municipals, va preferir no entrar en conflicte amb el rei durant el govern de l'arxiduc Carles. Una cosa semblant van fer els tres braços, reunits en les Corts, que, en una conjuntura prou delicada, en plena guerra de Successió i amb la negociació de les Constitucions pel mig, van instar els llibreters i els impressors a tramitar les seves reclamacions a través de la justícia ordinària. L'exemple de Rafael Figueró, en aquest sentit, serveix per constatar la fragilitat de les lleis catalanes envers les decisions de la monarquia, fins i tot en temps de l'arxiduc Carles d'Àustria. Els advocats de Figueró ho van deixar prou clar en la defensa de la causa que va guanyar a la Reial Audiència: «pot el Rei en el nostre Principat apartar-se de la Llei municipal amb la concessió d'un privilegi».¹¹¹

Per tot plegat, el títol d'impressor reial i l'exercici de l'ofici d'estamper de gairebé la totalitat de les institucions polítiques de Catalunya, juntament amb la quantitat i la qualitat de la seva obra, fan de Rafael Figueró l'impressor català més important del seu temps i, de ben segur, de tota l'època moderna. Figueró és, de fet, l'impressor d'aquest període amb més obres impreses conservades, algunes de les quals constitueixen peces de gran importància en història de la premsa i de la publicística catalana.¹¹²

111. El conflicte derivat de la concessió del títol d'impressor reial als Figueró va precedir a la polèmica que, amb molt més ressò, es produí amb l'anomenat *afer Grases*, que també va tenir el seu origen en la relació entre el rei i les lleis catalanes. Aquest afer fou conseqüència de la publicació de l'*Epítome o compendi de las principales diferencias entre les lleys generals de Catalunya y los capitols del redres o ordinacions del General de aquella...*, per part del jurista Francesc Grases i Gralla. Curiosament, aquest afer va afectar també Rafael Figueró, en tant que impressor del llibre, ja que la polèmica va acabar amb una ordre de cremar tots els exemplars. Sobre aquest afer es pot veure R. M. ALABRÚS i R. GARCÍA CÁRCEL, «L'afer Grases i la problemàtica constitucional catalana abans de la Guerra de Successió», *Pedralbes* 13, 2, 1993, 557-564.

112. El fons d'obres impreses per Rafael Figueró que es conserva als arxius catalans d'accés públic es pot consultar al Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes (CCUC). Algunes d'aquestes obres tingueren un fort impacte en la vida política, econòmica i social de la Catalunya de l'època com, per exemple, el *Fènix de Catalunya*, el *Escudo de la Verdad*, les *Nenias Reales*, el *Despertador de Catalunya*, el *Crisol de Fidelidad* o el *Diario del Sitio y Defensa de Barcelona*.